

Töissä, mutta köyhä

– palkkatyököyhyys ja sen kustannukset ravintola- ja kiinteistöpalveluilla

Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Niina Tanner, 3/2019

Kannen kuva: Getty Images

ISSN 2242-5462

ISBN 978-952-9721-05-4

Grano, 2019

SISÄLLYS

1. JOHDANTO

2. SILPPUTYÖ YKSITYISILLÄ PALVELUALOILLA

2.1 Työssäkävien köyhyyden riskitekijät korostuvat siivous- ja ravintola-aloilla

2.2 Silpputyö avoimena olevien työpaikkojen valossa

2.3 Yhä useampi palvelualan työntekijä tasapainottelee työn ja työttömyyden välimaastossa

3. TYÖSSÄKÄYVIEN KÖYHYYS JA SOSIAALISET TULONSIIRROT

3.1 Palkkatyököyhyyden yhteiskunnallinen hintalappu noin 500 miljoonaa euroa vuonna 2017

3.2 Arvio siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille palkan jatkeeksi maksetuista sosiaalisista tulonsiirroista

3.3 Tarve turvautua sosiaalisiin tulonsiirtoihin on siivous- ja ravintola-aloilla korostunut

3.4 Palkan ja sosiaaliturvan yhdistäminen lisää käsittelyviiveitä ja vaikeuttaa toimeentuloa

4. TUETUN TYÖN LIEVEILMIÖITÄ

5. AKTIIVIMALLI - SILPPUTYÖTÄ SANKTIOIDEN UHALLA

6. YHTEENVETO

7. POHDINTA

8. LÄHTEET

9. LIITTEET

Töissä, mutta köyhä -palkkatyököyhyys ja sen kustannukset ravintola- ja kiinteistöpalvelualoilla

1. JOHDANTO

"Eikö jokin ole jo perustavanlaatuisesti pielessä, kun palkalla ei elä ja jatkuva köyhyys kulkee häpeänä vierellä? Se häpeä hiipii niin työpaikan kahvipöytään, kun on se ainoa, joka ei matkustele, lapsen vanhempainiltaan kun oma poika on ainoa kaveriporukasta kuka ei harrasta fudista, pyöräkellarin läpi kävellessä kun muistaa, ettei tänäkään keväänä ollut varaa ostaa pyöriä lapsille niiden varastettujen tilalle, autohalliin jossa oma romu seisoo likaisena audien ja uusien perhefarkkujen keskellä, kauppaan jossa laskee ennen tilipäivää tarkasti, riittääkö kate maksamaan loppuviikon ruuat. Tällä hetkellä koen olevani köyhä työssäkäyvä, joka elää työnantajan pätkä-töiden varassa. Ennen kaikkea kuitenkin olen äiti, joka tekee kaikkensa lastensa eteen ja toivoo hiljaa, että Suomessa herättäisiin ja lopetettaisiin lasten tulevaisuutta eriarvoistava hyvinvointivaltion alasajo."

Näin kuvaa tilannettaan eräs Töissä ja köyhä! -kyselyyn vastanneista köyhyystutkija Jakosen artikkelissa.¹ Ns. working poor -ilmiön tutkiminen juontaa juurensa Yhdysvaltoihin, jossa luotiin 1980-luvulla nopealla vauhdilla suuri määrä matalapalkkaisia töitä. Köyhyysongelma, jota samalla yritettiin ratkaista, ei kuitenkaan ratkennut vaan levisi työttömien keskuudesta myös työssäkävien ongelmaksi.² Työssäkävien köyhyys näyttää juurtuneen myös Suomeen. On arvioitu, että Suomessa on jopa puoli miljoonaa työssäkäyvä köyhää.³ Työssäkävien köyhyys ei ole kuitenkaan aihealueena kovinkaan hyvin tunnettu tai ymmärretty.⁴

Työssäkäyviä ajavat köyhyyteen mitä moninaisimmat syyt. Keskeisinä syinä on nostettu esiin esimerkiksi yllättäen muuttuvat elämäntilanteet ja yksinhuoltajuuden sukupuolituneisuus.⁵ Yllättäviä elämäntilanteita voivat olla esimerkiksi sairastuminen tai avioero.⁶ Yksinhuoltajaperheillä, joissa naiset ovat yleensä huoltajina, on niin ikään merkittävä köyhyysriski.⁷

Työssä käyvien köyhyyden taustalla vaikuttaa vahvasti myös työelämän prekarisaatio – siirtyminen pysyvistä ja kokoaikaisista työsuhteista kohti työn ja työttömyyden välimaastoon sijoittuvia epävarmoja ja epätyypillisiä työsuhteita kuten pätkä- ja osa-aikatöitä, nollatuntisopimuksia ja itsensä työllistämistä.⁸ Silpputyöt ja siten työssäkävien köyhyysriskit kasautuvat monella mittapuulla palvelualojen työntekijöille. Esimerkiksi vastentahtoinen osa-aikatyö eli osa-aikatyön tekeminen kokoaikatyön puuttumisen

vuoksi on todella yleistä yksityisillä palvelualoilla.⁹ Majoitus- ja ravitsemisaloilla lähes seitsemän kymmenestä ja kiinteistöpalvelualalla reilusti yli puolet osa-aikatyötä tekevästä tekee osa-aikatyötä koko-aikatyön puuttumisen vuoksi.¹⁰ Palkkatyököyhyys onkin arkea tuhansille siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille, kuten tämä selvitys osoittaa. Sen lisäksi, että puhutaan työpaikkojen määrästä, tulisi myös niiden laatuun kiinnittää huomiota. Juuri näin tehdään tämän selvityksen luvussa 2, jossa tarkastellaan silpputöiden määrää ravintola- ja siivousaloilla sekä kaikilla toimialoilla avoinna olevien työpaikkojen valossa.

Silpputyöt ja köyhyys merkitsevät myös sitä, että tuhannet työssäkäyvät joutuvat ainakin silloin tällöin tilkitsemään toimeentuloaan sosiaaliturvalla.¹¹ Tyypillisesti riittämätöntä toimeentuloa paikataan esimerkiksi asumistuella, sovitelluilla päivärahoilla sekä viime-sijaisimmalla sosiaaliturvan muodolla – toimeentulotuella.¹² Esimerkiksi toimeentulotukea saivat vuonna 2017 tuhannet kotitaloudet, joilla oli ansiotuloja, jotka eivät kuitenkaan riittäneet edes ihmisarvoisen elämän kannalta välttämättömään toimeentuloon.¹³

Palkan jatkaminen sosiaaliturvalla ei ole ongelmatonta. Esimerkiksi, kun työtä on tarjolla vähän, voi sen vastaanottaminen käytännössä johtaa toimeentulo-ongelmien syvenemiseen sosiaalisten tulonsiirtojen ja palkan yhteensovittamiseen liittyvien käsittelyviiveiden vuoksi. Jatkuva paperisota johtaa – unettomien öiden lisäksi – myös sosiaaliturvan alikäyttöön. Tukea, joka voisi ehkäistä inhimillisen tragedian, ei joko haluta, osata tai kehdata hakea. Inhimillisten seurausten lisäksi sosiaaliturvan alikäytöllä on myös kansantaloudellisia seurauksia syrjäytymisen kustannusten kautta.¹⁴ Palkan ja tulonsiirtojen yhteensovittamiseen liittyvää problematiikkaa avataan lisää luvussa 3.

Työssäkäyviin henkilöihin, joilla on kohonnut köyhyysriski, voidaan periaatteessa lukea myös erilaisissa työllistymispalveluissa kuten kuntouttavassa työtoiminnassa tai työ-kokeilussa olevat henkilöt.¹⁵ Mahdollisuus teettää työtä ilmaiseksi voi johtaa ikäviin lieve-ilmioihin. Työvoimapalveluiden käytöstä palkkatyötä korvaavana resurssina onkin ole-massa tutkimuskirjallisuudessa viitteitä, joihin pureudutaan tarkemmin luvussa 4.

1. Jakonen, 2019, 105.
2. Airio & Niemelä, 2004.
3. Yle uutiset, Kotimaa (16.6.2015).
4. Jakonen, 2019, 105.
5. Töissä ja köyhä! -aineistoa analysoidessa esiin nousseita syitä, ks. Jakonen, 2019, 103-104.
6. Jakonen, 2019, 105; HS, Niukka elämä lyö maahan (6.1.2019).
7. Yksinhuoltajaperheistä 14 %:ssa huoltajana on isä. Jakonen, 2019, 101.
8. Jakonen, 2019, 101-102.
9. Ks. tarkempi erittely Kauhanen, 2016, 27-28. Tulokset perustuvat vähittäiskaupan, majoitus- ja ravitsemisalan sekä kiinteistöpalvelualan järjestäytyneille yöntekijöille tehtyyn kyselyyn, jossa vastaajia pyydyttiin valitsemaan osa-aikatyön tekemisen tärkein syy.
10. Kauhanen, 2016, 27-28.
11. Jakonen, 2019, 103.
12. Kauhanen, 2016, 49-50.
13. THL, 2019; Laki toimeentulotuesta (30.12.1997/1412), Toimeentulotuen tarkoitus (1 §).
14. Yle uutiset, Kotimaa (17.11.2015).
15. Jakonen, 2017; 2019.

Tämä raportti on jatkoa Niina Tannerin ja PAM ry:n välisenä toimeksiantona toteutetulle selvitystyölle (10/2016–3/2017) sekä aiheesta maaliskuussa 2017 julkaistulle raportille “Mulle, mulle ja sosiaaliluukulle” – Palkkatyököyhyyden taloudelliset kustannukset veronmaksajille.¹⁶ Selvityksen tavoitteena oli tuolloin tuottaa tietoa siitä, missä määrin vähittäiskaupan alan myyjät joutuvat kompensoimaan vaillinaisia palkkatulojaan sosiaalisilla tulonsiirroilla. Lisäksi tarkoituksena oli tehdä keskustelunavaus palkkatyököyhyydestä. Vaikka julkinen keskustelu matalan palkan ja sosiaaliturvan yhdistämisestä olikin jo tuolloin varsin vilkasta, oli aihetta selvitetty Suomessa verrattain vähän.

Käsillä olevassa raportissa tarkastelua laajennetaan vähittäiskaupan alan myyjistä ravintola- ja kiinteistöpalvelualoilla työskenteleviin siivoojiin, tarjoilijoihin ja kokkeihin. Kuten aiemmassa selvityksessä myös nyt tavoitteena on laskea kyseisten ammattiryhmien palkan jatkeeksi maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen vuotuiset kokonaiskustannukset. Yksityisillä palvelualoilla työskentelevien tarvetta turvautua sosiaalisiin tulonsiirtoihin verrataan myös kaikilla toimialoilla työskentelevien tilanteeseen.

Mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi on syytä korostaa sitä perustavanlaatuaista roolia, joka sosiaalisilla tulonsiirroilla on ollut inhimillisen köyhyyden ja kurjuuden vähentämisessä. Tämän tulee jatkossakin olla hyvinvointivaltion tärkein tehtävä. Se ei kuitenkaan poista tarvetta tarkastella kriittisesti niitä käytäntöjä, jotka voivat johtaa palkanmaksutaakan vyöryttämiseen veronmaksajien hartioille, kun yritys ei tarjoa työntekijöilleen työsuhdetta, josta saatava palkka riittäisi elämiseen.

Selvitys etenee siten, että aluksi (luvussa 2) tarkastellaan sellaisia työssäkäyvien köyhyyteen liittyviä tekijöitä, jotka korostuvat yksityisillä palvelualoilla. Luvussa 3 muodostetaan arvio palkkatyököyhyyden veronmaksajille aiheuttamista kustannuksista kaikkien työssäkäyvien sekä erikseen siivoojien, tarjoilijoiden ja kokkien osalta. Luvussa 4 pureudutaan siihen, millaisia viitteitä työvoimapoliittisten toimenpiteiden käytöstä tavallista palkkatyötä korvaavana resurssina on saatu. Työssäkäyvien köyhien joukkoa saattaa lisätä myös vuoden alusta 2018 voimaan astunut aktiivimalli, jonka mukanaan tuomat sosiaaliturvan leikkaukset on mahdollista välttää tekemällä silpputyötä.¹⁷ Aktiivimallia käsitellään luvussa 5. Raportissa esitellyt tulokset kootaan yhteen luvussa 6, ja luvussa 7 pohditaan niiden yhteiskunnallista merkitystä.

16. Tanner, 2017.

17. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Työttömyysturvan aktiivimalli. Aktiivimallin johdosta työttömän työnhakijan etuutta leikataan 4,65 %, mikäli hän ei tee tarkasteluajanjakson (3 kk) aikana vähintään 18 tuntia palkkatöitä, ansaitsee yrittäjänä vähintään 241 euroa tai osallistu TE-toimiston työllistymistä edistäviin palveluihin vähintään viiden päivän ajan.

2. SILPPUTYÖ YKSITYISILLÄ PALVELUALOILLA

Työssäkäyvien köyhyys, kuten köyhyyskin, voidaan käsitteellistää monin eri tavoin. Euroopassa köyhyysrajana käytetään yleisesti pienituloisuuteen perustuvaa määritelmää, jossa kotitalous, jolla on käytettävissään alle 60 % väestön mediaanitulosta, on määritelmällisesti köyhä.¹⁸ Pienituloisuuden raja Suomessa oli vuonna 2017 yhden hengen taloudessa Tilastokeskuksen (2018) mukaan noin 1 230 euroa kuukaudessa.¹⁹

Työssäkäyvien köyhyyttä voidaan kuitenkin tarkastella myös laajemmin työmarkkinapositioniltaan prekaarin työväestön määrän kautta. Esimerkiksi köyhyyttutkija Jakonen lukee yksiselitteisesti työssäkäyviksi köyhiksi noin 60 000 henkilöä. Hän kuitenkin esittää, että mikäli työssäkäyviin köyhiin luetaan myös vastentahtoiset prekaarit eli vastentahtoisesti määrä- ja osa-aikaisissa työsuhteissa työskentelevät (noin 320 000), vastentahtoiset yksin yrittäjät (noin 30 000) ja työvoimapalveluissa toimivat ihmiset (91 000), nousee työssäkäyvien köyhien määrä jo noin 441 000 henkilöön. Jos mukaan tarkasteluun otetaan kaikki määräaikaiset ja osa-aikaiset palkansaajat (577 000), itsensä työllistäjät (171 000), työvoimapolitiittisissa palveluissa työskentelevät (27 000) ja työvoimakoulutuksessa tai vastaavassa toimivat ihmiset (64 000), nousee luku jo 839 000 henkilöön.²⁰

2.1 TYÖSSÄKÄYVIEN KÖYHYEDEN RISKITEKIJÄT KOROSTUVAT SIIVOUS- JA RAVINTOLA-ALOILLA

Köyhyysriskit kasautuvat monella mittapuulla palvelualojen työntekijöille. Yksityisillä palvelualoilla työssäkäyvien köyhyyteen liittyvistä tekijöistä korostuvat esimerkiksi työsuhteen osa-aikaisuus, ulkomaalaistausta, nuori ikä, vähäinen koulutus ja (nais) sukupuoli.²¹ Taulukossa 1 on vertailtu työssäkäyvien köyhyysriskiä tutkimusten mukaan lisäävien tekijöiden yleisyyttä ravintola-alalla, siivousalalla sekä kaikilla aloilla työskentelevien välillä.

Epätyyppilliset työsuhteet ovat merkittävä köyhyysriski.²² Yleinen epätyyppillisen työsuhteen muoto palvelusektorilla on osa-aikatyö. Kaikista Suomessa osa-aikaisesti työskentelevistä yli seitsemän kymmenestä (74 %) työskentelee palvelusektorilla.²³

18. Sironen & Saastamoinen, 2014, 6.

19. Tilastokeskus, 2018. Tilastokeskuksen määritelmän mukaan: "Pienituloiseksi lasketaan henkilöt, joiden kotitalouden käytettävissä oleva rahatulo kulutusyksikköä kohti on alle 60 prosenttia kansallisesta mediaanitulosta. -- Kulutusyksiköt perustuvat niin kutsuttuun Kulutusyksiköt perustuvat niin kutsuttuun OECD:n modifioituun skaalaan. Kotitalouden yksi aikuinen on yksi kulutusyksikkö. Muut kotitalouden 14 vuotta täyttäneet henkilöt ovat kukin 0,5 kulutusyksikköä ja 0-13-vuotiaat lapset ovat kukin 0,3 kulutusyksikköä. Yhden aikuisen kotitalous on yksi kulutusyksikkö, kun taas kotitalous, johon kuuluu esimerkiksi puoliso ja yksi alle 14-vuotias lapsi, ovat yhteensä 1,8 kulutusyksikköä."

20. Jakonen, 2019, 102.

21. Ks. tarkempi kooste alan tutkimuskirjallisuudessa työssäkäyvien köyhyyteen liitettyistä riskitekijöistä, Tanner, 2017, 11-15.

22. Jakonen, 2019, 102.

23. Kauhanen, 2016, 10.

Toimialakohtaisesti tarkasteltuna osa-aikatyö on yleistynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana erityisesti majoitus- ja ravitsemistoiminnassa (I), taiteiden, viihteen ja virkistykseen toimialoilla (R) sekä muussa palvelutoiminnassa (S-U).²⁴ Majoitus- ja ravitsemistoiminnassa osa-aikaisesti työskentelee noin 40 % palkansaajista, kun vastaava luku kaikkien palkansaajien kohdalla on noin 15 %.²⁵

Jopa 7,5 % osa-aikatyötä tekevästä sijoittuu köyhyysrajan alapuolelle.²⁶ Tämä ei ole sinänsä yllättävää, sillä vähemmän työtunteja tarkoittaa luonnollisesti yleensä myös vähemmän palkkaa. Toisaalta osa-aikaisesti työskentelevien tuntipalkka on yksityisillä palveluilla myös euromääräisesti keskimäärin matalampi verrattuna koko-aikaisten tuntipalkkaan.²⁷ Työssäkäyvien köyhyyteen liittyvät myös ns. nollatuntisopimukset.²⁸ Nollatuntisopimuksella työskenteli vuonna 2014 noin 83 000 15–64-vuotiaasta palkansaajaa, mikä tarkoittaa noin 4 % kaikista palkansaajista.²⁹ Lisäksi, kun nollatuntisopimusten osuuksia tarkastellaan palkansaajien määrään suhteutettuna toimialan mukaan, on nollatuntisopimuksella työskentely majoitus- ja ravitsemisalalla yleisempää kuin millään muulla toimialalla. Majoitus- ja ravitsemisalalla jopa 13 % työntekijöistä, yhteensä noin 10 000 henkeä, työskentelee nollatuntisopimuksella.³⁰

Mitä tulee maahanmuuttotaustaan, vaikuttaa se olevan jopa kaikkein suurin köyhyysriski vähäisen koulutuksen ohella.³¹ Työssäkäyvien köyhyyteen liitetyistä tekijöistä ulkomaalaistausta korostuu ravintola- ja siivousaloilla.³² Ravintola-alalla työskentelevistä palkansaajista 11 % ja siivouspalveluissa jopa 24 % työntekijöistä on ulkomaalaistaustaisia.³³

24. Lukkarinen, 2018.

25. Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, tilatut taulukot. Vuoden 2017 tiedot.

26. Eurostatin EU-SILC kyselytutkimus, 2017a. In-work at-risk-of-poverty rate by working time - EU-SILC survey - % Short Description: The share of persons who are at work and have an equivalised disposable income below the risk-of-poverty threshold, which is set at 60 % of the national median equivalised disposable income (after social transfers). The indicator is broken down by working time (full- and part-time workers).

27. Lilja & Sajava, 2013, 22. Tämä pätee myös muihin sektoreihin. Ks. Tilastokeskus, Palkkarakenne 003 -- Palkansaajien kokonaisansiotunnissa ammattiluokituksen (AML 2010), työnantajasektorin ja kokoaikaisuuden mukaan vuonna 2017.

28. Ks. tarkemmin Jakonen, 2019, 102.

29. Tilastokeskus, 2015. Tieto nollatuntisopimuksella työskentelevistä on vuosikeskiarvo. Nollatuntisopimuksella työskentelevien määrää selvitettiin Työvoimatutkimuksen yhteydessä kysymyksellä: "Onko työsojimuksenne niin sanottu nollatuntisopimus, jossa sovittu työtuntien määrä on minimissään nolla tuntia (esimerkiksi 0–29 tuntia/viikko)?" Kysymys koski vain päätyötä ja tieto perustui henkilön omaan ilmoitukseen.

30. Tilastokeskus, 2015.

31. Latta, 2005.

32. Latta 2005; Tilastokeskus, 2013a. Latta tosin puhuu maahanmuuttajien köyhyysriskistä. Ulkomaalaistaustaisiin, joiden osuus ravintola- ja siivouspalveluissa on korostunut, puolestaan luetaan kaikki "--ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaistaustaisia ovat myös ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa Väestötietojärjestelmässä." (Tilastokeskus, Käsitteet ja määritelmät)

33. Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, toimialat 56 (Ravitsemistoiminta) ja 812 (Siivouspalvelut), tilatut taulukot. Vuoden 2013 tiedot.

34. Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, kaikki toimialat, tilatut taulukot. Vuoden 2013 tiedot.

35. Tilastokeskus, Työssäkäynti 016 -- Työlliset ammattiryhmän (AML 2010, tasot 1-5), sukupuolen, iän ja vuoden mukaan 2010-2016.

36. Kauhanen, 2016, 20; Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 010 - Työlliset koulutusasteen ja sukupuolen mukaan, 15-74-vuotiaat. Luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia vaan suuntaa antavia, sillä Kauhasen (2016) luvut perustuvat vähittäiskaupan, majoitus- ja ravitsemisalalla sekä kiinteistöpalvelualan järjestäytyneille työntekijöille tehtyyn kyselyyn.

Verrattuna kaikilla toimialoilla työskenteleviin palkansaajiin (5 %) luku on moninkertainen.³⁴ Kuten taulukosta 1 näkyy, työssäkävien köyhyysriskiin liitetyistä tekijöistä työntekijän nuori ikä korostuu erityisesti ravintola-alalla ja matala koulutus puolestaan siivousalalla. Majoitus- ja ravitsemistoiminnassa lähes yksi neljästä (23 %) on 18–24-vuotias, kun kaikista palkansaajista noin 11 % kuuluu tähän ikäluokkaan.³⁵ Kiinteistöpalvelualalla työskentelevistä jopa 32 %:lla palkansaajista on perusasteen koulutus ja 56 %:lla keskiasteen koulutus, kun kaikkien toimialojen työllisistä noin 12 %:lla on perusasteen ja 43 %:lla on keskiasteen koulutus.³⁶

Taulukko 1. Tutkimusten mukaan työssäkävien köyhyysriskiä lisäävien tekijöiden yleisyys ravintola- ja siivousalalla* sekä kaikkien toimialojen palkansaajilla**

Työsuhdetyypit ja ominaisuudet		Ravintola-ala	Siivousala	Kaikki toimialat
Työsuhdetyyppi	Osa-aikainen	40 %	20 %	15 %
Tausta	Ulkomaalaistaustainen	11 %	24 %	5 %
Ikä	18-24 vuotta	23 %	10 %	11 %
	25-54 vuotta	67 %	70 %	71 %
	55-64 vuotta	10 %	20 %	18 %
Koulutustaso	Perusaste	13 %	32 %	12 %
	Keskiaste	64 %	56 %	43 %
	Korkeakouluaste	23 %	12 %	44 %
Sukupuoli	Nainen	77 %	66 %	52 %

* Ks. tarkka rivikohtainen toimialakuvaus alla.

** Palkansaajien sijaan työllisiä koskevia tietoja jouduttu käyttämään koulutustason kohdalla kaikkien toimialojen keskiarvon osalta.

Työsuhdetyyppi: Palkansaajat, toimialat 55-56 (Majoitus- ja ravitsemistoiminta), 81 (Kiinteistön- ja maisemanhoito) sekä kaikki toimialat yhteensä, Tilastokeskus, Työvoimatutkimus, tilatut taulukot. Vuoden 2017 tiedot.

Tausta: Palkansaajat, toimialat 56 (Ravitsemistoiminta), 812 (Siivouspalvelut) sekä kaikki toimialat yhteensä, Tilastokeskus,

Työvoimatutkimus, tilatut taulukot. Vuoden 2013 tiedot.

Ikä: Ravintola- ja siivousala, palkansaajat, Kauhanen, 2016, 20 (tutkimuksessa käytetty toimialajako). Kaikki toimialat, palkansaajat,

Tilastokeskus, Työssäkäynti 012 - Työlliset alueen, toimialan (TOL 2008), ammattiaseman, iän, sukupuolen ja vuoden mukaan 2007-2016. Vuoden 2016 tiedot.

Koulutustaso: Ravintola- ja siivousala, palkansaajat, Kauhanen, 2016, 20 (tutkimuksessa käytetty toimialajako). Kaikki toimialat, työlliset, Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 010 - Työlliset koulutusasteen ja sukupuolen mukaan, 15-74-vuotiaat. Vuoden 2017 tiedot.

Tilastokeskuksen tiedoissa "ei perusasteen jälkeistä koulutusta tai koulutus tuntematon".

Sukupuoli: Majoitus- ja ravitsemisala sekä Kiinteistöpalveluala, palkansaajat, Kauhanen, 2016, 20 (tutkimuksessa käytetty toimialajako). Kaikki toimialat, palkansaajat, Tilastokeskus, Työssäkäynti 012 - Työlliset alueen, toimialan (TOL 2008), ammattiaseman, iän, sukupuolen ja vuoden mukaan 2007-2016. Vuoden 2016 tiedot.

Työssäkäyvien köyhien kohdalla sukupuolijakauma on EU-tasolla suhteellisen tasainen.³⁷ Tämä pätee myös Suomeen. Esimerkiksi vuonna 2017 työssäkäyvistä naisista 2,8 % ja miehistä 2,6 % jäi köyhyysrajan alapuolelle.³⁸ Tätä voi pitää yllättävänä, kun otetaan huomioon esimerkiksi naisten ja miesten väliset yleiset palkkaerot, jotka ovat kaventuneet vuosien 2006–2017 välillä vain noin 3–4 prosenttiyksiköllä.³⁹ Sitä, että sukupuolierot eivät vaikuta työssäkäyvien köyhyysriskiin selvemmin, selittää oletettavasti ainakin se, että miehet ovat ylipäänsä useammin työssäkäyviä kuin naiset. Siksi miesten joukossa on myös absoluuttisesti enemmän työssäkäyviä köyhiä.⁴⁰

Kun sukupuolten välisten palkkaerojen syitä on selvitetty tarkemmin yksityisillä palvelu-aloilla, on havaittu, että palkkaeroja kasvattaa erityisesti se, että naiset ovat yliedustettuina matalapalkkaisissa osa-aikaisissa ja määräaikaisissa tehtävissä.⁴¹ Siksi voidaan olettaa, että erityisesti yksityisillä palvelu-aloilla työskentelevät naiset ovat miehiin nähden useammin työssäkäyviä köyhiä. Alakohtaisesti tarkasteltuna majoitus- ja ravitsemisala sekä kiinteistöpalvelualat ovat erittäin naisvaltaisia. Jopa 77 % majoitus- ja ravitsemisalalla ja 66 % kiinteistöpalvelu-aloilla työskentelevistä on naisia.⁴² Kaikkien ammattiryhmien palkansaajista noin 52 % on naisia.⁴³

Luonnollisesti myös matalapalkkaisuus voi lisätä riskiä olla työssäkäyvä köyhä. Kun palkka on tarpeeksi matala, kokoaikainenkaan työ ei riitä nostamaan yksilöä tai perhettä köyhyydestä. Matalapalkkaisuudelle on lukuisia eri määritelmiä. Matalapalkkaiseksi voidaan esimerkiksi määritellä kokopäivätyöntekijä, jonka bruttotuntiansiot ovat alle 2/3 kansallisesti lasketuista kokopäivätyöntekijöiden mediaanibruttotuntiansioista.⁴⁴ Vuonna 2017 palkansaajien kokonaisansioiden mediaani oli 18,05 euroa tunnissa, joten alle 12,03 euroa tunnissa tienanneet palkansaajat voidaan laskea näin määritellen matalapalkkaisiksi.⁴⁵

Laskukaavaa yksityisen sektorin palkansaajiin soveltaen voidaan kokoaikaiset palkansaajat ammattiluokassa koti-, hotelli- ja toimistosiivooja (911) vuonna 2017 määritellä matalapalkkaisiksi, sillä heidän kokonaisansionsa mediaani oli tuolloin 11,51 euroa tunnissa. Sen sijaan yksityisellä sektorilla työskentelevät ravintola- ja suurataloustyöntekijät (14,61 e/t), tarjoilutyöntekijät (13,76 e/t) ja avustavat keittiö- ja ruokatyöntekijät eivät olleet edellä mainittua laskukaavaa soveltaen matalapalkkaisia (12,12 e/t).⁴⁶ Toisaalta majoitus- ja ravitsemisala on tunnettu nimenomaan suuresta osa-aikaisten määrästä kuten aiemmin kävi ilmi. Osa-aikatöitä kokoajatöiden puuttumisen vuoksi tehneiden määrät ovat majoitus- ja ravitsemistoiminnassa selvässä kasvussa. Tätä asiaa käsitellään tarkemmin luvussa 2.3.

37. Latta, 2005.

38. Eurostatin EU-SILC kyselytutkimus, 2017b. In-work at-risk-of-poverty rate by sex Short Description: The share of persons who are at work and have an equivalised disposable income below the risk-of-poverty threshold, which is set at 60 % of the national median equivalised disposable income (after social transfers). The indicator is based on the EU-SILC (statistics on income, social inclusion and living conditions)

39. Ks. tarkemmin Suomaa, 2018, 27. Vuonna 2017 naisen euro oli keskimäärin 83,9 centtiä.

40. Peña-Casas & Latta, 2004.

2.2 SILPPUTYÖ AVOINNA OLEVIENTYÖPAIKKOJEN VALOSSA

Köyhyysriskien kasautuminen palvelualueille tulee selvästi esiin myös, kun tarkastellaan avoimna olevien työpaikkojen laatua. Usein julkisuudessa kuulee puhuttavan siitä, kuinka paljon vapaita työpaikkoja on ja kuinka vaikeaa niitä on täyttää. Tällöin unohdetaan kuitenkin helposti se, että työttömiä työnhakijoita on moninkertainen määrä avoimiin työpaikkoihin nähden. Esimerkiksi lokakuussa 2018 työttömiä työnhakijoita oli työ- ja elinkeinoministeriön työllisyyskatsauksen mukaan 230 140 kun taas avoimia työpaikkoja oli 46 450.⁴⁷ Työttömiä työnhakijoita oli siis lähes viisi kertaa enemmän kuin avoimia työpaikkoja.

Kyse ei toki ole vain avoimien työpaikkojen määrästä vaan myös kohtaanto-ongelmista eli siitä, että työttömät työnhakijat ja avoimet työpaikat ovat esimerkiksi alueellisen sijainnin tai vaadittavan ammattiosaamisen suhteen ”eri paria”. Mahdollisia syitä kohtaanto-ongelmille ovat lisäksi esimerkiksi verotuksesta tai tulonsiirroista aiheutuvat työttömyysloukut sekä avoimna olevien työpaikkojen keho laatu. On kuitenkin huomattava, että se, onko kyse osaamisvajeesta, työttömyysloukusta tai liian heikoista työehdoista, näyttää riippuvan merkittävästi subjektiivisesta tulkinnasta.⁴⁸ Kuten Ilmakunnas, Kanninen ja Husa (2013, 7, 21-22) ovat tuoneet esiin, on aiemmassa tutkimuksessa havaittu suorastaan hämmästyttävän suuria eroja eri tietolähteiden tulkinnalle rekrytointiongelmiin syistä. Työnantajat korostivat syinä riittämätöntä työkokemusta, peruskoulutusta ja motivaatiota, kun taas työvoimaviraston näkemyksissä painottuvat työpaikkaan liittyvät syyt (mm. palkkaus ja työajat). Subjektiivista tapaa arvioida kohtaanto-ongelmia ilmensi tutkimuksessa myös suuri vaihtelu siinä, kuinka paljon työttömiä työnhakijoita oli työvoimapulaammateiksi katsottuja avoimia työpaikkoja kohden.⁴⁹

41. Lilja & Savaja, 2013, 23.

42. Kauhanen, 2016, 20.

43. Tilastokeskus, Työssäkäynti 012 -- Työlliset alueen, toimialan (TOL 2008), ammattiaseman, iän, sukupuolen ja vuoden mukaan 2007-2016.

44. Atkinson, Cantillon, Marlier ja Nolan, 2002, 149; ref. Airio, 2007, 177.

45. Määritelmää sovellettiin Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannan avulla palkansaajien kokonaisansioiden mediaaniin. Ks. Tilastokeskus, Palkkarakenne 003 -- Palkansaajien kokonaisansiot tunnissa ammattiluokituksen (AML 2010), työnantajasektorin ja kokoaikaisuuden mukaan vuonna 2017. Tarkastelussa olivat mukana kaikkien sektoreiden kokoaikaiset palkansaajat. Laskukaava matalapalkkarajalle: $18,05 \text{ e/t} / 3 \times 2 = 12,03 \text{ e/t}$.

46. Siivous- ja ravintola-alojen osalta tarkasteltiin yksityisen sektorin työntekijöitä ammattiluokissa 911 (Koti-, hotelli- ja toimistosiiivoajat), 512 (Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät), 513 (Tarjoilutyöntekijät) ja 941 (Avustavat keittiö- ja ruokatyöntekijät).

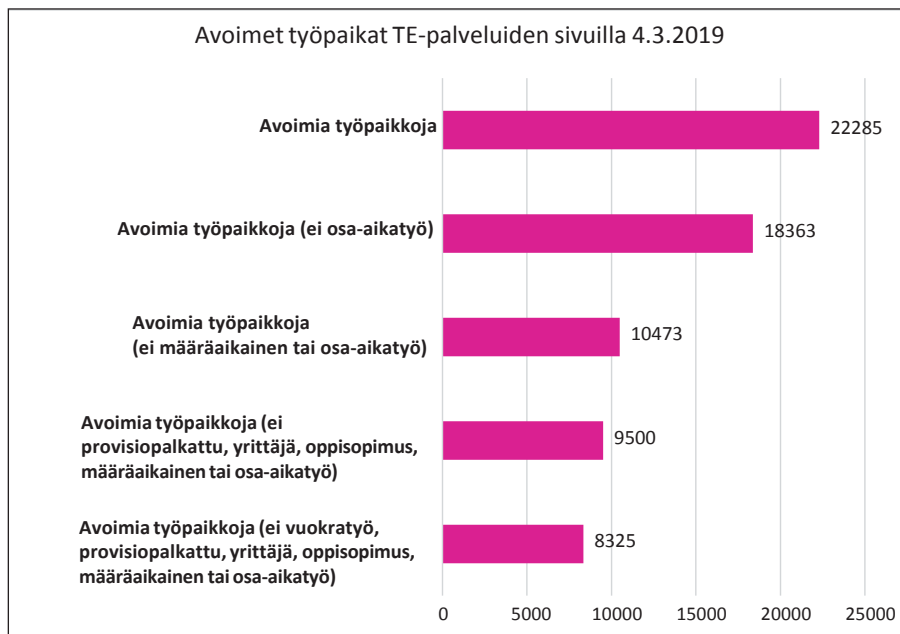
47. TEM, 2018.

48. Ilmakunnas, Kanninen, Husa, 2013, 7, 21-25.

49. Ilmakunnas, Kanninen, Husa, 2013, 7, 21-25. Sen lisäksi, että kukin taho tekee subjektiivisia arvioitaan kohtaanto-ongelmien syistä ilmenemisestä, on myös olemassa keino vääristää kohtaanto-ongelman mittaamista. Kuten Ilmakunnas, Kanninen ja Husa (2013, 40) tuovat esiin, työnantajilla on kannustin ilmoittaa työpaikkoja Uudellamaalla, jotta tämä vaikuttaisi ELY-keskuksen arvioinnin työvoiman saatavuudesta. Näin ollen avoimia työpaikkoja ilmoitetaan Uudellamaalla silloinkin, kun ne eivät siellä sijaitse.

Tässä selvityksessä haluttiin tarkastella ravintola- ja siivousaloilla avoinna olevien työpaikkojen laatua. Asian selvittämiseksi tarkasteltiin TE-palveluiden sivuilla olevia avoimia työpaikoja. Avoimia työpaikkoja etsiessä järjestelmään on mahdollista syöttää erinäisiä rajoituksia koskien hakua. Mahdollisia rajoituksia ovat esimerkiksi ammattiryhmä, sijainti, julkaisuajankohta sekä erilaiset työn laatuun ja tyyppiin liittyvät tekijät kuten työaika (kokoaikatyö, osa-aikatyö), työn kesto (yli 12 kk, 3–12 kk, alle 3 kk, kesätyö) ja työn tyyppi (palkkatyö, provisiopalkatut, yrittäjä, oppisopimus, vuokratyö).

Kuviossa 1 on tarkasteltu avoinna olevien työpaikkojen määrää suhteessa työn laatuun ja tyyppiin. Kuten kuviosta 1 nähdään, TE-palveluiden sivuilla oli tarkastelupäivänä (4.3.2019) noin 22 300 avointa työpaikkaa. Kun ulkopuolelle rajattiin osa-aikatyö oli avoimia työpaikkoja enää noin 18 400. Kun myös määräaikaiset työsuhteet (3–12 kk, alle 3 kk, kesätyö) rajattiin tarkastelun ulkopuolelle, oli avoimia työpaikkoja noin 10 500. Sen jälkeen, kun myös provisiopalkattu työ, yrittäjänä toimiminen ja oppisopimuksella työskentely oli rajattu pois, oli avoimia työpaikkoja jäljellä noin 9500. Kun vielä vuokratyösuhteetkin rajattiin tarkastelun ulkopuolelle, jäi jäljelle enää noin 8300 avointa työpaikkaa. Tarkastelu siis osoitti, että avoimista työpaikoista noin 14 000 (63 %) oli joko laadultaan heikkoa tai toimeentulon epävarmuutta lisäävää (tai molempia). Kun näitä tuloksia tarkastellaan ottaen huomioon se köyhyysriski, joka prekaareihin työsuhteisiin, kuten määrä- ja osa-aikaisuuksiin, itsensä työllistämiseen ja nollatuntisopimuksiin liitetty⁵⁰, on tulos todella huolestuttava.

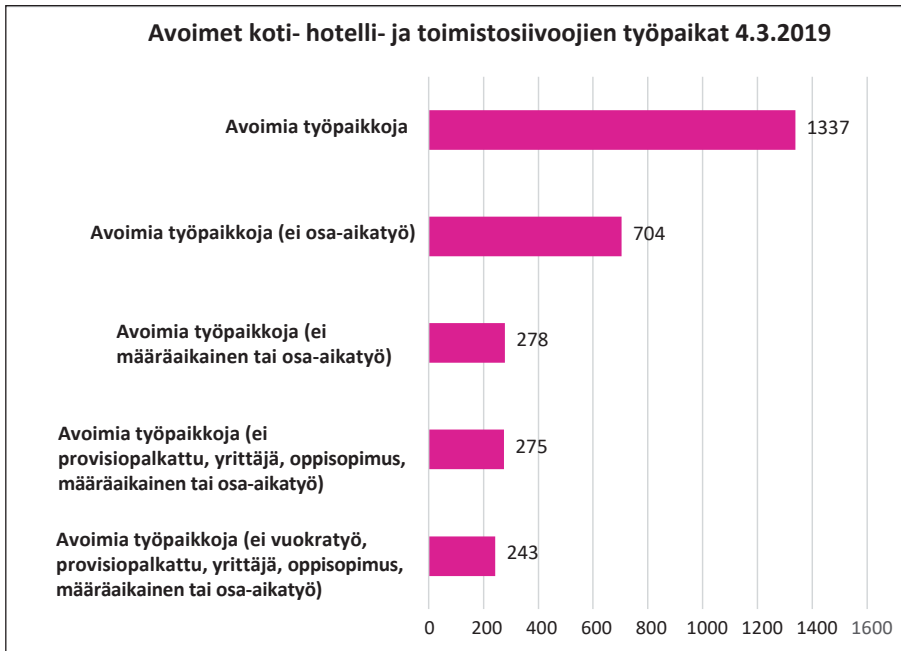
Kuvio 1. Avoimet työpaikat ja niiden laatu TE-palveluiden sivuilla maaliskuussa 2019 (Tarkastelupäivä: 4.3.2019).

Asiaa tarkasteltiin vielä lähemmin tämän selvityksen keskiössä olevien ammattiryhmien eli siivoojien, tarjoilijoiden ja kokkien kohdalla. Tarkastelupäivä oli jälleen 4.3.2019.

Ammattiryhmittäisen tarkastelun tulokset on esitetty kuvioissa 2 ja 3. Kuviossa 2 on tarkasteltu avoinna olevien työpaikkojen tyyppiä ja laatua ammattiryhmässä ”koti-, hotelli- ja toimistosiiivoajat”. Kuviossa 3 on puolestaan tarkasteltu kyseisten työsuhteiden laatuun liittyviä tekijöitä ammattiryhmissä ”ravintola- ja suurtaloustyöntekijät” sekä ”tarjoilutyöntekijät”.

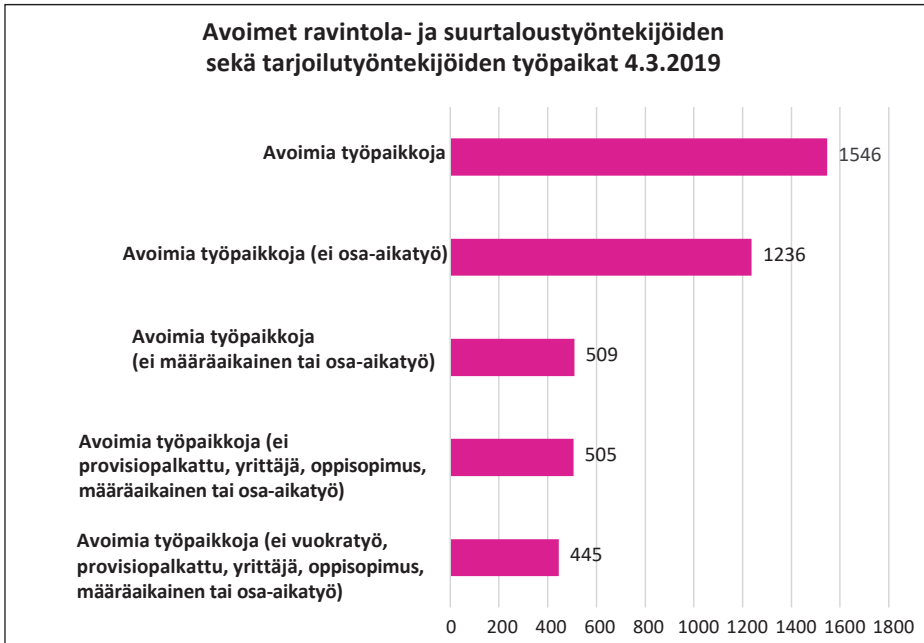
Kuten kuvioista 2 ja 3 näkyy, avoimien työpaikkojen huono laatu korostuu siivoojien ja ravintolatyöntekijöiden ammattiryhmissä. Avoimista työpaikoista ammattiryhmässä koti-, hotelli- ja siivoustyöntekijät vain noin 18 % ja ammattiryhmissä ravintola- ja suurtaloustyöntekijät sekä tarjoilutyöntekijät vain noin 29 % läpäisee ns. kunnollisen työpaikan seulan.

Siivoojien ammattiryhmässä tyypillinen työpaikan epävarmuutta lisäävä tekijä on osa-aikaisuus, sillä peräti 47 % ilmoitetuista siivoojan työpaikoista oli osa-aikaisia. Ravintolatyöntekijöiden ammattiryhmissä epävarmuutta aiheuttaa puolestaan yleisimmin työpaikan määräaikaisuus. Alle 12 kuukautta kestäviä oli noin 59 % ilmoitetuista ravintolatyöntekijöiden työpaikoista.

Kuvio 2. Avoimet työpaikat ja niiden laatu TE-palveluiden sivuilla maaliskuussa 2019. (Tarkastelupäivä: 4.3.2018). Koti- hotelli- ja toimistosiiivoajat.

50. Ks. tarkemmin Jakonen, 2019, 101-103.

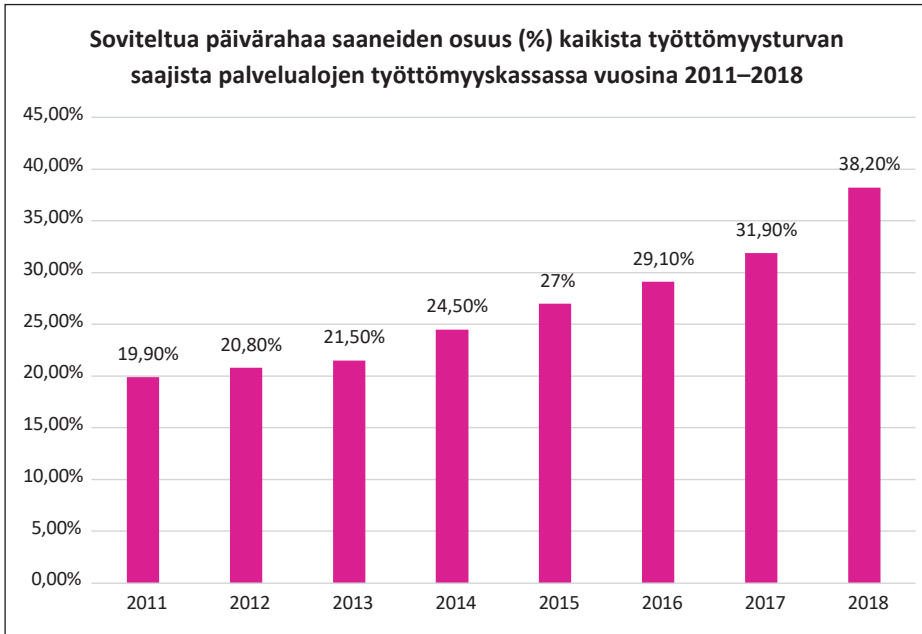
Kuvio 3. Avoimet työpaikat ja niiden laatu TE-palveluiden sivuilla maaliskuussa 2019 (Tarkastelupäivä: 4.3.2018). Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät sekä tarjoilutyöntekijät.

Ravintolatyöntekijöiden kohdalla työsuhteen epävarmuuden ohella tyypillisiä olivat poikkeukselliset työajat. Näissä ammattiryhmissä ilmoitetuista 445 kunnollisesta työpäivästä 145 (33 %) oli vuorotai ilta- ja viikonlopputyötä, jotka voivat aiheuttaa ongelmia työn ja erityisesti lapsiperheen arjen yhteensovittamisessa.

2.3 YHÄ USEAMPI PALVELUALAN TYÖNTEKIJÄ TASAPAINOTTELEE TYÖN JA TYÖTTÖMYYDEN VÄLIMAASTOSSA

Palkan ja sosiaaliturvan yhdistäminen vaikuttaa olevan yhä yleisempää yksityisillä palvelualueilla. Tämä pätee ainakin soviteltuun päivärahaan, jonka saajien osuus kaikista työttömyysturvan saajista Palvelualueiden työttömyyskassassa on kasvanut viimeisen kahdeksan vuoden aikana räjähdysmäisesti (kuvio 4). Kun vuonna 2011 palvelualueiden työttömyyskassan työttömyyssetuuden saajista 19,9 % sai päivärahan soviteltuna, oli vastaava osuus vuonna 2018 jo 38,2 %.

Sovitellun päivärahan saajien osuuden kasvu kuvaa samalla hyvin osa-aikatyön vastentahtoisuutta. Sovitellun päivärahan saajat voidaan nimittäin määrittellä virallisesti osittain työllistyneiksi kokoaikatyön hakijoiksi, jotka ovat osittaisen työllistymisensä

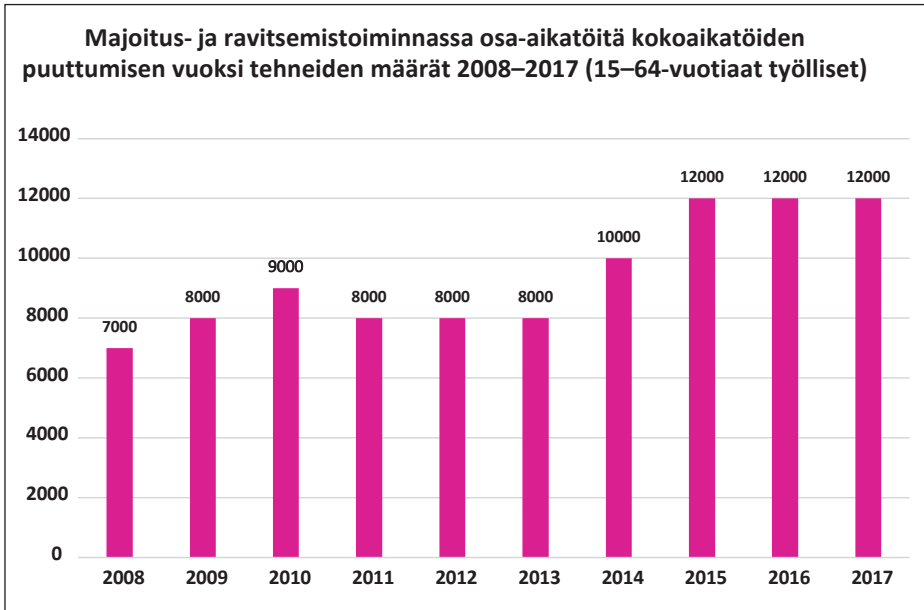
Kuvio 4. Soviteltua päivärahaa saaneiden osuus kaikista työttömyysturvan saajista palvelualuejen työttömyyskassassa vuosina 2011–2018. Lähde: PAM.

johdosta oikeutettuja soviteltuun työttömyysturvaan.⁵¹ Etuutta saadakseen on heidän siis täytynyt ilmoittautua TE-toimistoon työttömiksi työnhakijoiksi, mikä tarkoittaa, että he ovat oman ilmoituksensa perusteella ja siten ainakin periaatteessa valmiita vastaanottamaan kokoaikatyötä.

Vastentahtoisen osa-aikatyön yleistymistä tietynä ajanjaksona oli mahdollista selvittää myös erikseen tässä selvityksessä tarkasteltavan majoitus- ja ravitsemistoiminnan osalta.⁵² Tiedot on koottu kuvioon 5. Kuten kuviosta näkyy, osa-aikatyötä kokoaikatyön puuttumisen vuoksi tekevien määrä on lähes tuplaantunut viimeisen kymmenen vuoden (2008–2017) aikana.

Kauhanen (2016, 53), joka on tarkastellut, miten osa- ja kokoaikaisten työsuhteiden kesto jakautuu palvelualoilla, on havainnut, että majoitus- ja ravitsemisalalla työskentelevistä noin kolmasosa (32 %) ja kiinteistöpalvelualoilla hieman yli kolmannes (35 %) osa-aikaisista on työskennellyt osa-aikaisesti yli 10 vuotta. Majoitus- ja ravitsemisalalla osa-aikaisesti alle vuoden on työskennellyt noin joka neljäs osa-aikainen työntekijä (24,9 %). Kiinteistöpalvelualoilla vain noin joka kymmenes (11,6 %) osa-aikaisesti työskentelevistä on ollut tässä tilanteessa alle vuoden.

51. Haataja, Korkeamäki & Kyyrä, 2007, 14.

Kuvio 5. Majoitus- ja ravitsemisaloilla osa-aikatöitä koko-aikatoiden puuttumisen vuoksi tehneiden määrät 2008–2017. Lähde: Tilastokeskus.

Lisäksi huomionarvoista on se, että majoitus- ja ravitsemisalalla työskentelevät osa-aikaiset ovat työskennelleet keskimäärin 63,6 % **koko työurastaan** osa-aikaisina. Kiinteistöpalvelualojen osa-aikaisilla keskimäärin 52 % työurasta on muodostunut osa-aikatöistä.⁵³ Kauhasen (2016) tulokset osoittavat siis, että osa-aikaisina pysytään majoitus- ja ravitsemistoiminnassa ja kiinteistöpalvelualoilla huolestuttavan pitkään, ja osa-aikaisuus määrittää myös vahvasti työuraa. Pidemmällä aikavälillä osa-aikaisen kannalta oleelliseksi muodostuukin kysymys siitä, minkälaisen eläkkeen osa-aikatyö kerryttää.⁵⁴ Tämän suurlta osin naisista koostuvan työntekijäjoukon köyhyys jatkuu hyvin todennäköisesti myös vanhuudessa pieneksi jäävien eläkkeiden takia, mikäli asiaan ei saada muutosta.

52. Kiinteistöpalvelualan osalta estimaatit jäävät alle Tilastokeskuksen julkaisurajan.

53. Kauhanen, 2016, 54-55.

54. Kauhanen, 2016, 51.

3. TYÖSSÄKÄYVIEN KÖYHYYS JA SOSIAALISET TULONSIIRROT

Työssäkävien köyhyys merkitsee myös sitä, että monet työssäkävistä joutuvat ainakin silloin tällöin tilkitsemään toimeentuloaan sosiaaliturvalla.⁵⁵ Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä riittämättömiä palkkatuloja kompensoidaan muun muassa sovitellulla päivärahalta, yleisellä asumistuella sekä toimeentulotuella. Seuraavassa muodostetaan arvio siitä, kuinka paljon työssäkäyville maksettiin vuonna 2017 sellaisia sosiaalisia tulonsiirtoja, jotka voidaan tulkita vaillinaisten ansiotulojen kompensaatioksi. Jatkossa näihin kustannuksiin viitataan luettavuuden parantamiseksi käsitteellä **yhteiskunnallinen hintalappu**.

Yhteiskunnallinen hintalappu on karkea arvio, sillä asian selvittämiseksi on jouduttu tekemään monia sellaisia rajauksia, jotka olisi periaatteessa voitu tehdä toisinkin. Tällainen rajanveto on esimerkiksi se, mitä tukimuotoja laskelmiin ylipäätään sisällytetään. Selvityksessä valinta on perustunut erityisesti siihen, miten tuen virallinen käyttötarkoitus suhteutuu ajatukseen palkkatulojen kompensaatiosta.

Soviteltujen päivärahojen kohdalla nämä kaksi osuvat varsin hyvin yksiin, sillä elämiseen riittämättömien palkkatulojen kompensaatio on ikään kuin sisäänkirjoitettu etuuden myöntämisperusteisiin: Soviteltua päivärahaa saadakseen hakijan on tullut ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon, mikä tarkoittaa, että hän on – oman ilmoituksensa perusteella ja näin ollen ainakin periaatteen tasolla – valmis vastaanottamaan kokoaikatyötä. Samalla hänellä on yleensä työtuloja, jotka eivät riitä elämiseen.

Myös yleisen asumistuen tarkoitus suhteutuu melko hyvin ajatukseen palkkatulojen kompensaatiosta: yleinen asumistuki on nimenomaan tarkoitettu pienituloisten ruokakuntien asumismenojen helpottamiseen.⁵⁶ Niin ikään toimeentulotuki on viimesijaisena tukena perusteltua ottaa mukaan kartoitukseen, sillä se kertoo siitä, etteivät ansiotulot – edes yhdistettyinä perheen mahdollisiin muihin tuloihin ja ensisijaisiin tulonsiirtoihin – riitä nostamaan hakijan kotitaloutta taloudellisesta ahdingosta. Tarkastelun ulkopuolelle on sitä vastoin jätetty esimerkiksi opiskelijoiden tuet sekä erilaiset perhe-etuudet, sillä niiden tarkoitus on nimenomaan opiskelijoiden tai perheellisten, ei niinkään osa-aikatyöllisten, tukeminen.

Yhteiskunnallinen hintalappu on arvio myös siinä mielessä, että tukimuotojen myöntämisperusteisiin liittyy monia sellaisia rajoitteita, joita on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta, poissulkea tarkastelusta. Esimerkiksi sekä yleisen asumistuen että toimeentulotuen suuruuteen vaikuttavat hakijan perheenjäsenten tulot (ja toimeentulotuen kohdalla myös menot). Näin ollen ne myös peittävät varsin tehokkaasti alleen sen, mikä on ei-yksinasuvan tuensaajan yksilötason vaikutus kyseisten tukien myöntämiseen ja suuruuteen. Toisin sanoen ei voida tietää, kuinka paljon tuen saamiseen ovat vaikuttaneet juuri tarkastellun henkilön ja kuinka paljon muiden ruokakuntaan tai kotitalouteen kuuluvien jäsenten tulot ja menot.

Sosiaalisten tulonsiirtojen vuotuisten kustannusten kartoittamiseksi tilattiin Kelasta ja Finanssivalvonnasta tiedot siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille vuonna 2017 maksetuista sovitelluista päivärahoista. Mukaan rajattiin ammattiluokkiin 512, 513, 91121, 91122, 91129 ja 941 kuuluvat (AML 2010). Tietoja täydennettiin Tilastokeskuksen tuottamilla tiedoilla sovitelluista päivärahoista, yleisestä asumistuesta ja toimeentulotuesta. Lisäksi tilattiin vastaavat tiedot kaikista palkansaajista samoilla rajauksilla (verrokkiryhmä). Tarkempi menetelmäkuvaus ja tehdyt rajaukset on esitelty liitteessä 1.

Kuten liitteen 1 menetelmäkuvauksesta käy ilmi, on yhteiskunnallisessa hintalapussa kyse arviosta myös siinä mielessä, että siihen vaikuttavat monet aineiston rajauksiin liittyvät asiat. Esimerkiksi Tilastokeskukselta tilatuissa tiedoissa ammattiluokitus täytyi poimia vuoden 2016 lopun tilanteesta ja tulotiedot sekä maksetut etuudet vuodelta 2017. Tämä rajoite on erityisen tärkeää huomioida tuloksia tulkittaessa, sillä sen vuoksi jouduttiin jättämään pois suuri määrä sellaisia henkilöitä, jotka olisi haluttu ottaa tarkasteluun. Mikäli kyseiset henkilöt olisi saatu mukaan tarkasteluun, saattaisi yhteiskunnallinen hintalappu olla suurempi. Toisaalta samat rajaukset suoritettiin myös verrokkiryhmälle, mikä lisänee tulosten vertailukelpoisuutta keskivertopalkansaajiin nähden. Myöskään eri elämäntilanteiden – esimerkiksi työ- ja työttömyysjaksojen vaihtelua vuoden 2017 aikana – ei ole vuositasoisen tarkastelutavan vuoksi pystytty poissulkemaan. Nämä etuudet tulkitaan silti tässä selvityksessä prekaareja työtuloja tukevinä. Tämä on siinä mielessä perusteltua, että työssäkäyvien köyhyteen liittyvässä työelämän prekarisatiossa on nimenomaan kyse sijoittumisesta työn ja työttömyyden välimaastoon, jossa erilaiset positiot, kuten työttömyys, opiskelu, työnteko ja yrittäjyys voivat vaihdella ja tulot muodostua erilaisista yhdistelmistä mukaan lukien sosiaaliset tulonsiirrot.⁵⁷

Köyhyyttä on perinteisesti lähestytty erilaisten rajausten kuten edellisessä luvussa mainitun köyhyysrajan kautta. Tässä selvityksessä köyhyyttä lähestytään hieman totutusta poikkeavalla tavalla, palkkatyököyhyyden käsitteen kautta.⁵⁸ **Palkkatyököyhyydellä** tarkoitetaan tässä yhteydessä tilannetta, jossa palkansaajan ansiotulot ovat siinä määrin riittämättömät, että niitä täytyy kompensoida sosiaaliturvalla. Köyhyys siis määritellään ennen kaikkea palkkatulojen⁵⁹ vaillinaisuuden ja sen johdosta syntyvän yhteiskunnallisen tuen tarpeen kautta. Koska sekä yleisen asumistuen että toimeentulotuen kohdalla tulee huomioida kotitalous-/ ruokakuntakohtaisuus, määritellään palkkatyököyhyys tämä seikka huomioiden: **Henkilö on palkkatyököyhä, mikäli hänen palkkatulonsa eivät – edes yhdistettyinä muiden perheenjäsenten tuloihin – riitä nostamaan hänen kotitalouttaan köyhydestä.**

Seuraavassa muodostetaan karkea arvio soviteltuna maksettujen päivärahojen, yleisen asumistuen ja toimeentulotuen määrästä Suomessa vuonna 2017 (luku 3.1), minkä jälkeen maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen vuotuista määrää ja laajuutta tarkastellaan erikseen yksityisillä palvelualoilla työskentelevien siivoojien, tarjoilijoiden ja kokkien

kohdalla (3.2). Lisäksi tarvetta jatkaa palkkatuloja sosiaalisilla tulonsiirroilla verrataan keskivertopalkansaajien tilanteeseen (3.3). Lopuksi käsitellään vielä lyhyesti sellaisia palkan ja sosiaaliturvan yhdistämiseen liittyviä ongelmia, jotka liittyvät hyvinvointivaltion järjestelmän kankeuteen (3.4).

3.1 PALKKATYÖKÖYHYDEN YHTEISKUNNALLINEN HINTALAPPU NOIN 500 MILJOONAA EUROAA VUONNA 2017

Suomen työttömyysturva rakentuu pääosin kolmenlaisista etuuksista: ansiosidonnaisesta päivärahasta, peruspäivärahasta ja työmarkkinatuesta. Tukien saamisen minimiehdot ja kohdentuminen eroavat toisistaan, mutta kaikilla on yhteinen perustarkoitus: työttömyyden aiheuttamien taloudellisten menetysten korvaaminen. Työttömyystukea voi saada kokoaikatyötä hakeva henkilö, joka on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi TE-toimistoon.⁶⁰

Sekä ansiosidonnaisen päivärahan että peruspäivärahan saamisen edellytyksenä on ns. työssäoloehdon toteutuminen, millä tarkoitetaan sitä, että henkilö on tehnyt vähintään 18-tuntista työviikkoa 26 viikon (noin puoli vuotta) ajan viimeisen 28 kuukauden aikana.⁶¹ Saadakseen ansiosidonnaista päivärahaa hänen tulee lisäksi olla ollut työttömyyskassan jäsen työssäoloehdon toteutumisen aikana. Jos työtön henkilö täyttää työssäoloehdon mutta ei ole työttömyyskassan jäsen, hän on työttömäksi jäädessään pääsääntöisesti oikeutettu Kelan maksamaan peruspäivärahaan.⁶² Työmarkkinatuki puolestaan on pääsääntöisesti suunnattu niille henkilöille, jotka tulevat ensi kertaa työmarkkinoille tai joiden työhistoria on niin lyhyt, ettei työssäoloehto täyty, sekä heille, joilla perus- tai ansiopäivärahan maksamisen enimmäisaika on täyttynyt.⁶³

Työttömyysturvan maksatuksesta huolehtivat Suomessa Kela, joka maksaa työttömille perusturvaetuedet, ja työttömyyskassat, jotka maksavat jäsenilleen ansiotuloihin sidotut etuedet. Työttömyyskassat ja Kela maksoivat työttömyysturvaetuuksia vuoden 2017 aikana yhteensä noin 4491 miljoonan euron edestä. Perusturvaa maksettiin noin 2125 miljoonan euron ja ansioturvaa noin 2366 miljoonan euron edestä. Vuonna 2017 perusturvan rahoituksen valtionosuus oli 70 % ja kuntien osuus 20 %. Ansioturvan rahoituksesta valtion osuus oli 40 %. Muita työttömyysturvaetuuksien rahoittajia olivat työttömyyskassojen jäsenet sekä työnantajat ja palkansaajat.⁶⁴

55. Jakonen, 2019, 103.

56. Kela, Yleinen asumistuki.

57. Jakonen, 2019, 102.

58. Määrittelytapa on sama kuin vuonna 2017 julkaistussa raportissa. ks. Tanner, 2017, 17.

59. Tässä selvityksessä käytetään termejä palkka, palkkatulo ja palkkatyököyhyys silloinkin, kun lukuihin sisältyy myös yritystuloja. Asiaa on avattu tarkemmin liitteessä 1.

60. TE-palvelut, Työnhakijan työttömyysturva; TE-palvelut, Työttömyysturva.

61. TYJ, Jäsenyys ja työssäoloehto; TE-palvelut, Työttömyysturva.

62. TE-palvelut, Työttömyysturva.

63. Kela, Työmarkkinatuki.

64. Kela, 2018a.

Työttömyysetuudet ovat oleellinen osa tukiverkostoa myös osittain työllistyneille, sillä osittain työllistyneet ovat yleensä oikeutettuja soviteltuihin päivärahoihin.⁶⁵ Sovittelun päivärahan saajat voidaan määritellä osittain työllistyneiksi kokoaikatyön hakijoiksi, jotka ovat osittaisen työllistymisensä johdosta oikeutettuja soviteltuun työttömyysturvaan.⁶⁶ Soviteltua etuutta voivat saada esimerkiksi osa-aikatyötä tai enintään kaksi viikkoa kestävää kokoaikatyötä tekevät sekä sivutoimisena yrittäjänä työllistyvät.⁶⁷ Soviteltu päiväraha sovitellaan yli 300 euron eli nk. suojaosan ylittäviin työtuloihin. Alle 300 euron kuukausittaiset ansiotulot eivät vaikuta työttömyysetuuteen lainkaan.⁶⁸ Tässä selvityksessä tarkasteluun on päätetty ottaa työttömyysetuuksien osalta vain sovitellut päivärahat. Näin ollen vähäiset, työttömyysetuuteen vaikuttamattomat tulot, ovat jääneet tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukko 2. Soviteltuna maksetun peruspäivärahan, työmarkkinatuen ja ansiosidonnaisen päivärahan saajat, etuuden keskimääräinen suuruus sekä valtion ja kuntien osuus miljoonissa euroissa Suomessa vuonna 2017.

Suomen työttömyysturva (maksatus)	Saajat	Etuus keskimäärin (€/pvä, €/kk)	Maksetut sovitellut päivärahat (saajat x €/pvä x päivä/saaja)	Valtion ja kuntien osuus*
Peruspäiväraha (Kela)	23 037	19,90 €/pvä 427,85 e/kk	38,05 milj. €	108,50 milj. € (90 %)
Työmarkkinatuki (Kela)	50 020	22,91e/pvä 492,57 e/kk	82,51 milj. €	
Ansioipäiväraha (Työttömyyskassat)	95 721	41,36 €/pvä 889,24 €/kk	328,6 milj. €	131,44 milj. € (40 %)

Lähde: Kela, 2018a

Yht. 239 942 765 e

*Perusturva 38 050 213 euroa + 82 508 990 euroa = 120 559 203 euroa x ,9 = 108 503 283 euroa
Ansioturva 328 598 706 euroa x ,4 = 131 439 482 euroa

Soviteltuna maksetun peruspäivärahan, työmarkkinatuen ja ansiosidonnaisen päivärahan saajamäärät, kunkin etuuden keskimääräinen suuruus sekä valtion ja kuntien osuus kustannuksista on esitetty taulukossa 2. Vuoden 2017 aikana soviteltuna maksettuihin peruspäivärahoihin käytettiin yhteensä noin 38,05 miljoonaa euroa, työmarkkinatukeen noin 82,51 miljoonaa euroa ja ansiosidonnaiseen päivärahaan noin 328,6 miljoonaa euroa. Soviteltujen päivärahojen valtiolle ja kunnille aiheuttamat kustannukset olivat yhteensä noin 240 miljoonaa euroa vuonna 2017, kun valtion ja kuntien osuudet oletettiin samoiksi kuin perusturvan (valtio 70 %, kunnat 20 %) ja ansioturvan (40 %) kokonaisrahoituksessakin.

65. TY, Työtulon vaikutus ansioipäivärahaan; Kela, Soviteltu työttömyysetuus.

66. Haataja, Korkeamäki & Kyyrä, 2007, 14.

67. Kela, 2018a; TY, Työtulon vaikutus ansioipäivärahaan.

68. Kela, 2014.

Toinen keskeinen tukimuoto, jolla riittämättömiä palkkatuloja täydennetään, on yleinen asumistuki. Se on lakiin perustuva tukimuoto, jolla pyritään alentamaan pienituloisten asumismenoja ja turvaamaan kohtuullinen asumisen taso.⁶⁹ Tuki on ruokakunta-kohtainen, mikä tarkoittaa sitä, että se myönnetään pääsääntöisesti yhteisesti kaikille samassa asunnossa pysyvästi asuville. Yleiseen asumistukeen vaikuttavat asumismenojen lisäksi muun muassa ruokakunnan yhteenlasketut tulot sekä ruokakuntaan kuuluvien aikuisten ja lasten lukumäärä.⁷⁰ Yleisen asumistuen kokonaiskustannukset vuonna 2017 olivat yhteensä noin 1261 miljoonaa euroa.⁷¹ Vuoden 2017 lopussa yleistä asumistukea sai yhteensä 381 500 ruokakuntaa.⁷²

Myös työssäkäyvien kotitalouksien saaman yleisen asumistuen euromääräistä laajuutta kartoitettiin. Apuna käytettiin Kelan tilastotietokannan, Kelaston, mahdollistamia laskelmia. Mittauksen kohteeksi otettiin yleistä asumistukea saaneet työssä olevat ruokakunnat. Kelaston mahdollistama tarkastelu osoitti, että yleistä asumistukea maksettiin työssä oleville ruokakunnille vuonna 2017 yhteensä noin 217 miljoonan euron edestä.⁷³

Vertailu vuoteen 2015 osoitti, että yleisen asumistuen vuotuiset menot olivat vuonna 2017 (217 milj. e.) huomattavasti suuremmat kuin kaksi vuotta aiemmin (134 milj. e.).⁷⁴ Koska oletettiin, että eroa saattaisi osaltaan selittää se, että opiskelijat siirtyivät kesken vuotta 2017 (1.8.2017 alkaen) yleisen asumistuen piiriin, päätettiin vielä laskea, minkä verran työssä oleville ruokakunnille maksettiin yleistä asumistukea vuoden 2017 alkupuoliskolla (1/2017–7/2017). Näin saatu keskiarvo suhteutettiin koko vuoteen 2017. Tällä tavoin laskettuna tulokseksi saatiin noin 219 miljoonaa euroa. Yleisen asumistuen vuotuiset kustannukset olivat siis lisääntyneet merkittävästi työssä olevien ruokakuntien tukimuotona. Tämä tuli selvästi esiin riippumatta siitä, tarkasteltiin vuoden 2017 aikana maksettujen etuuksien määrää kokonaisuutena vai alkuvuoden tietoihin perustuvan keskiarvon perusteella.

Riittämättömiä palkkatuloja täydennetään myös toimeentulotuella, joka perustuu lakiin toimeentulotuesta (1412/1997). Laissa siitä säädetään seuraavasti:
Toimeentulotuen tarkoitus (1 §) ”Toimeentulotuki on sosiaalihuoltoon kuuluva viimesijainen taloudellinen tuki, jonka tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen toimeentulo ja edistää itsenäistä selviytymistä. Toimeentulotuen avulla turvataan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta vähintään välttämätön toimeentulo. - -”

69. Kela, 2018b, 9.

70. Kela, 2018b, 9-10.

71. Kela, 2018b, 13-14.

72. Kela, 2018b, 14.

73. Kelasto, Yleisen asumistuen saajaruokakunnat ja keskimääräiset tuet. Maksetut etuudet euroa, Aika: Vuosi 2017, Alue: Koko maa, Ruokakunnan elämäntilanne: Työssä olevat ruokakunnat, Tulos: 216 922 794e.

74. Ks. Tanner, 2017, 24

Oikeus toimeentulotukeen (2 §) ”Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloa ansiotyöllään, yrittäjätoiminnallaan, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla, muista tuloistaan tai varoistaan, häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tai muulla tavalla. - -”

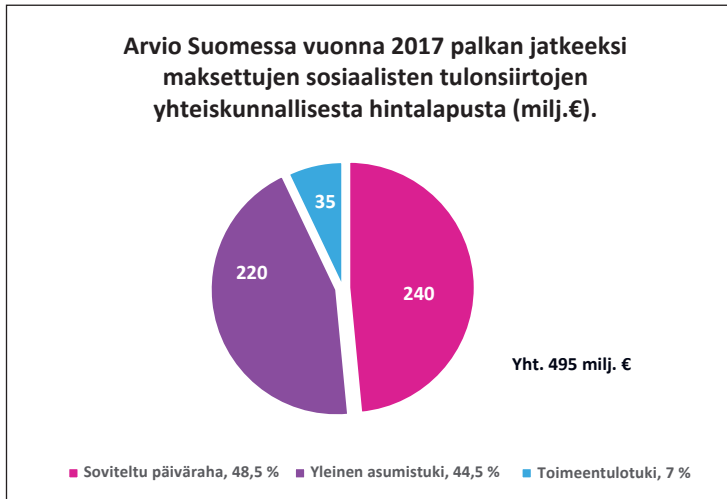
Viimesijainen sosiaaliturva on siis maassamme jokaisen oikeus. On hyvin tavallista, että toimeentulotuella paikataan muiden tukimuotojen, esimerkiksi työttömyystukien ja yleisen asumistuen riittämättömyyttä. Esimerkiksi noin 34 % työttömyysetuuksia ja noin 30 % yleistä asumistukea vuonna 2017 saaneista sai Kelan tilastojen mukaan myös perustoimeentulotukea.⁷⁵

Tilastokeskuksen tuottamissa tiedoissa työssä oleville maksettu toimeentulotuki vuonna 2017 oli yhteensä noin 35 miljoonaa euroa, kun menetelmäkuvauksessa (liite 1) mainitut rajaukset olivat voimassa. Summa vastaa melko hyvin edellisen selvityksen yhteydessä Ari Virtasen esittämää varovaista arviota (40 +/- 10 miljoonaa euroa) toimeentulotuen vuotuisista kustannuksista heille, joilla oli ollut myös työtuloja.⁷⁶ Näin ollen Tilastokeskuksen tuottamaa lukua (~ 35 miljoonaa euroa) voitiin pitää oikean suuntaisena siihen liittyvistä rajauksista huolimatta.

Kuviossa 6 on esitetty arvio palkkatyököyhille maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen yhteiskunnallisesta hintalapusta. Kuten kuviosta näkyy, maksettiin Suomessa vuonna 2017 yhteiskunnan varoista arviolta 495 miljoonan euron edestä sellaisia sosiaalisia tulonsiirtoja, jotka voidaan tulkita riittämättömien palkkatulojen kompensatioksi. Soviteltuja työttömyysetuuksia maksettiin yhteensä noin 240 miljoonan euron, yleistä asumistukea noin 220 miljoonan euron ja toimeentulotukea arviolta noin 35 miljoonan euron edestä. Sovitellut työttömyysetuudet muodostivat 48,5 %, yleinen asumistuki 44,5 % ja toimeentulotuki noin 7 % yhteiskunnalle aiheutuneista kokonaiskuluista.

75. Kela, Toimeentulotuki tilastojen valossa.

76. Ks. Tanner, 2017, 21, 25-26.

Kuvio 6. Suomessa vuonna 2017 palkkatyököyhille maksettujen soviteltujen päivärahojen, yleisen asumistuen ja toimeentulotuen yhteiskunnallinen hintalappu (yht. 495 milj. €).

3.2 ARVIO SIIVOOJILLE, TARJOILJOILLE JA KOKEILLE PALKKAN JATKEEKSI MAKSETUISTA SOSIAALISISTA TULONSIIRROISTA

Tässä selvityksessä tavoitteena oli kartoittaa myös erikseen sitä laajuutta, jolla siivous- ja ravintola-alalla työskentelevien palkkatyököyhien elämiseen riittämättömiä palkkatuloja kompensoidaan sosiaalisilla tulonsiirroilla. Erityisesti oltiin kiinnostuneita siivous- ja ravintola-alan työntekijöille maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen vuotuisista kustannuksista. Tiedot siivoojille (ammattiluokat 91121, 91129), tarjoilijoille sekä kokeille (ammattiluokat 512, 513, 941) maksetuista sovitelluista päivärahoista tilattiin Kelasta ja Finanssivalvonnasta.

Tulosten tarkastelu osoitti, että vuonna 2017 Kela maksoi soviteltuja päivärahoja siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille yhteensä noin 14 miljoonan euron edestä. Tästä yhteiskunnan osuudeksi arvioitiin noin 90 %⁷⁷ eli noin 13 miljoonaa euroa.⁷⁸ Siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille maksettiin soviteltua ansiosidonnaista päivärahaa puolestaan noin 24 miljoonan euron edestä. Kokonaissummasta käytettiin noin 17 miljoonaa euroa osa-aikatyötä, noin 7 miljoonaa euroa satunnaista työtä, noin 101 200 euroa lyhennettyä työviikkoa ja noin 138 550 euroa lyhennettyä työpäivää tekevien soviteltuihin ansiopäivärahoihin. Soviteltujen ansiopäivärahojen osalta yhteiskunnan osuudeksi arvioitiin puolestaan 54,9 %.⁷⁹ Näin ollen yhteiskunnan osuus noin 24 miljoonan euron kokonaiskustannuksista oli arviolta 13 miljoonaa euroa.⁸⁰

77. Oletuksena oli, että valtion ja kuntien rahoitusosuudet (valtio 70 %, kunnat 20 %) pätsivät perusturvan osalta myös soviteltuihin päivärahoihin.

78. 14 251 767 euroa x ,9 = 12 826 590 euroa

Taulukossa 3 on eritelty siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille maksetut sovitellut päivärahat jaettuna perus- ja ansioturvaan, yhteiskunnan arvioitu osuus sovitelluista päivärahoista sekä karkea arvio yhteiskunnallisesta hintalapusta. Kuten taulukosta 3 näkyy, yhteiskunnan osuus siivoojille maksetuista sovitelluista päivärahoista oli yhteensä noin 5,3 miljoonaa euroa ja tarjoilijoille ja kokeille maksetuista päivärahoista noin 20,97 miljoonaa euroa.

Taulukko 3. Ravintola- ja siivousaloilla työskentelevien siivoojien, tarjoilijoiden ja kokkien palkan jatkeeksi maksetut sovitellut päivärahat ja arvio niiden yhteiskunnallisesta hintalapusta vuonna 2017.

Ala	Soviteltu päiväraha	Maksetut etuudet €	Yhteiskunnan osuus	Yhteiskunnallinen hintalappu
Siivousala	Perusturva	2 941 761	90 %	2 647 585
	Ansioturva	4 822 584	54,9 %	2 647 599
	Yhteensä	7 764 345		5 295 184
Ravintola-ala	Perusturva	11 310 007	90 %	10 179 006
	Ansioturva	19 660 127	54,9 %	10 793 410
	Yhteensä	30 970 134		20 972 416

Lähteet: Kela & Finanssivalvonta

Sovittelujen päivärahojen lisäksi haluttiin selvittää vastaavat luvut yleisen asumistuen ja toimeentulotuen osalta. Mitä tulee yleiseen asumistukeen, oli sitä vuoden 2017 aikana saaneiden työssäkäyvien määrä ja maksettujen tukien laajuus mahdollista kartoittaa melko tarkasti Kelan asumistukitilaston sekä Kelaston mahdollistamien laskelmien avulla (ks. luku 3.1). Sen sijaan siivous- ja ravintola-alalla työskenteleville siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille maksetun yleisen asumistuen määrästä ei ollut valmista tilastoa, joten arvion muodostamiseen käytettiin Tilastokeskukselta tilattua aineistoa (ks. menetelmäkuvaus, liite 1).

Koska Tilastokeskuksen aineistoon tehdyt rajaukset tuottivat koko populaatiossa alakan tiin olevan luvun⁸¹, oli syytä olettaa, että näin olisi myös siivous- ja ravintola-alojen työntekijöiden kohdalla. Koska tärkeämpää oli noudattaa varovaisuutta ja koska ei ollut selvää, mistä kaikista rajauksiin liittyvistä seikoista erot lopulta johtuvat, päätettiin käyttää varmuuden vuoksi Tilastokeskuksen lukuja sellaisenaan. Rajausten ollessa voimassa oli Tilastokeskuksen mukaan yleistä asumistukea maksettu siivoojille 12 761 662 euroa ja tarjoilijoille sekä kokeille yhteensä 14 846 775 euroa.

79. Palvelualojen työttömyyskassan arvio maksettujen ansiopäivärahojen valtionosuudesta.

80. 24 482 711 euroa x 0,549 = 13 441 008 euroa.

81. Kela: 217/219 miljoonaa euroa, Tilastokeskus: 137 miljoonaa euroa.

Kuten luvussa 3.1 oli esillä, vaikutti siltä, että toimeentulotuen osalta valituilla rajauksilla oli saatu aikaan oikeaa suuruusluokkaa oleva kokonaissumma, joten tämän oletettiin pätevän suhteellisen hyvin myös siivous- ja ravintola-alan työntekijöihin. Rajausten ollessa voimassa oli Tilastokeskuksen mukaan toimeentulotukea maksettu siivoojille 2 866 228 euron ja ravintola-alan tarjoilijoille ja kokeille 3 431 449 euron edestä.

Taulukko 4. Arvio siivous- ja ravintola-alojen siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille palkan kompensatioksi maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen yhteiskunnallisesta hintalapusta Suomessa vuonna 2017

Ala	Tukimuoto	Yhteiskunnallinen hintalappu €
Siivousala	Soviteltu päiväraha	5 295 184
	Yleinen asumistuki	12 761 662
	Toimeentulotuki	2 866 228
	Yhteensä	20 923 074 € ~ 20 milj. €
Ravintola-ala	Soviteltu päiväraha	20 972 416
	Yleinen asumistuki	14 846 775
	Toimeentulotuki	3 431 449
	Yhteensä	39 250 640 € ~ 40milj. €

Taulukossa 4 on kuvattu karkea arvio ravintola- ja siivousalojen palkkatyököyhyyden yhteiskunnallisesta hintalapusta. Kuten taulukosta näkyy, siivoojille maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen yhteiskunnallinen hintalappu oli Suomessa vuonna 2017 karkeasti arvioiden 20 miljoonaa euroa ja ravintola-alan tarjoilijoille ja kokeille maksettujen sosiaalisten tulonsiirtojen yhteiskunnallinen hintalappu arviolta 40 miljoonaa euroa. Tämä tarkoittaa sitä, että arviolta 4 % yhteiskunnallisesta kokonaishintalapusta (500 milj. e.) käytetään siivoojien ja noin 8 % ravintola-alan tarjoilijoiden ja kokkien palkkatulojen kompensatioon.

3.3 TARVE TURVAUTUA SOSIAALISIIN TULONSIIRTOIHIN ON SIIVOUS- JA RAVINTOLA-ALOILLA KOROSTUNUT

Siivous- ja ravintola-alojen palkansaajien tilannetta verrattiin vielä Tilastokeskukselta tilatun aineiston pohjalta kaikkien palkansaajien tilanteeseen. Tarkasteluun otettiin mukaan toimistosiivoojat ym. (91121), hotellisiivoojat (91122) ja muut muualla luokittelemattomat siivoojat (91129), jotka edustivat selvityksessä siivousalaa, sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijät (512), tarjoilutyöntekijät (513) ja avustavat keittiö- ja ruokatyöntekijät (941), jotka edustivat selvityksessä ravintola-alaa (ammattiluokitus 2010). Tulokset aineiston rajausten ollessa voimassa on esitetty taulukossa 5.⁸² Laskutoimitukset, joihin taulukon 5 tiedot pohjautuvat, on puolestaan kuvattu taulukossa 6.

Kuten luvussa 3.1 oli esillä, ovat Tilastokeskuksen luvut todennäköisesti alakanttiin. Toisaalta vertailtavuutta parantane se, että vertailuväestöksi poimittiin henkilöt, jotka täyttivät samat ehdot lukuun ottamatta ammattirajausta. Kuten taulukosta 5 näkyy, joutuivat aineistoon rajautuneet siivoojat turvautumaan todella usein kaikkiin tarkasteltavina oleviin etuuksiin. Erityisesti korostui yleisen asumistuen osuus (18 %). Ravintola-alalla osuudet olivat hieman siivousalaa maltillisemmat, mutta selvästi suuremmat kuin kaikilla toimialoilla keskimäärin.

Taulukko 5. Osuus kullakin toimialalla työskentelevistä, jotka joutuivat turvautumaan palkan lisäksi soviteltuun päivärahaan, yleiseen asumistukeen ja toimeentulotukeen Tilastokeskuksen aineistossa

Toimiala	Soviteltu päiväraha (perusturva)	Soviteltu päiväraha (ansioturva)	Yleinen asumistuki	Toimeentulotuki
Siivousala	6,2 %	8,2 %	18,0 %	6,0 %
Ravintola-ala	5,3 %	7,1 %	13,6 %	4,6 %
Kaikki toimialat	1,6 %	3,1 %	5,0 %	1,7 %

Lukujen tarkempi vertailu osoitti, että aineistoon rajautuneet siivoojat joutuivat turvautumaan 3,89 kertaa todennäköisemmin soviteltuun perusturvaan, 2,62 kertaa todennäköisemmin soviteltuun ansioturvaan, 3,62 kertaa useammin yleiseen asumistukeen ja 3,51 kertaa useammin toimeentulotukeen kuin verrokkiryhmä.⁸³ Ravintola-alalla työskentelevillä tarjoilijoilla ja kokeilla oli puolestaan Tilastokeskuksen aineistossa 3,32 kertaa suurempi todennäköisyys joutua kompensoimaan palkkaansa sovitellulla peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella kaikkiin toimialoihin nähden. Soviteltuun ansioturvaan he turvautuivat keskimäärin 2,27 kertaa, yleiseen asumistukeen 2,74 kertaa ja toimeentulotukeen 2,68 kertaa useammin kuin kaikkien alojen työntekijät.

82. Rajaukset on kuvattu tarkemmin liitteessä 1. Tässä yhteydessä todettakoon kuitenkin, että mukaan tarkaste luun otettiin sellaiset henkilöt, jotka olivat olleet työllisiä palkansaajia yksityisellä sektorilla vuoden 2016 lopussa, joiden palkkatulot olivat olleet vähintään 3600 euroa vuonna 2017, joiden yrittäjätulot eivät olleet palkkatuloja suuremmat vuonna 2017, ja jotka eivät olleet saaneet opintoetuuksia vuonna 2017.

83. Luvut laskettu taulukon 6 tarkempia lukuja hyödyntäen.

Taulukko 6. Todennäköisyys nostaa kutakin etuutta kullakin toimialalla työskentelevien joukossa Tilastokeskuksen aineistossa, kun rajaukset voimassa. Laskukaava: henkilö-määrät, jotka saaneet etuutta, kun rajaukset voimassa / kaikki palkansaajat ryhmässä, kun rajaukset voimassa = etuutta saaneiden osuus, kun rajaukset voimassa.

	Sovitelu päiväraha (perusturva)	Sovitelu päiväraha (ansioturva)	Yleinen asumistuki	Toimeentulotuki
Siivous	1647/26642 = 0,06181968	2193/26642 = 0,08231364	4789/26642 = 0,17975377	1598/26642 = 0,05998048
Ravintola	2345/44370 = 0,05285103	3167/44370 = 0,07137706	6029/44370 = 0,1358801	2030/44370 = 0,04575163
Kaikki toimialat	18930/1191310 = 0,01589007	37406/1191310 = 0,03139905	59011/1191310 = 0,04953455	20362/1191310 = 0,01709211

3.4 PALKAN JA SOSIAALITURVAN YHDISTÄMINEN LISÄÄ KÄSITTELYVII-VEITÄ JA VAIKEUTTAA TOIMEENTULOJA

"Hyvinvointivaltion koneisto on hidas, ja se hyväksytään, vaikka se tuottaa köyhille ihmisille katastrofeja."

Näin kuvaillaan byrokratiaa HS:n "Niukka elämä lyö maahan"-artikkelissa. Hyvinvointivaltion koneiston aiheuttamat viiveet tulevat esiin esimerkiksi siinä, että järjestelmä pysähtyy, kun selvitetään, mihin kategoriaan ihminen elämäntilanteensa puolesta kuuluu. Tällainen tilanne voi tulla vastaan esimerkiksi silloin, kun työtön sairastuu tai hänen epäillään projektiluontoisten työtehtävien vuoksi olevan yrittäjä.⁸⁴ Jälkimmäistä tilannetta kuvataan varsin osuvasti Yrittäjät -lehden "Epäilty rikosnimike lienee päätoiminen yrittäjäys" -nimisessä uutisessa:

"Alan saada tarpeekseni. Olin kuvitellut, että työttömyyskorvaus voitaisiin evätä, jos työtön ei hakeudu aktiivisesti töihin tai pyri muuten edistämään työllistymistään. Omalla kohdallani työttömyysturvan menettämisen riski on tähän mennessä ollut opintojen ja työnteon vuoksi, eli vain siksi, että olen ollut aktiivinen"⁸⁵

Etuuksien uudelleen käsittelyyn ja niihin liittyviin selvityksiin liittyvät ongelmat ovat nousseet esiin myös esimerkiksi Karjalaisen ja Karjalaisen (2010, 65) tutkimuksessa. Tutkimuksessa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat nostivat esiin kokemuksiaan siitä, että kun talous oli muutenkin tiukoilla, epäselvyydet ja maksatusten keskeyttämiset jopa viikoiksi aiheuttivat pitkään kestäviä hankaluuksia.

On havaittu, että työttömyyden lisäksi prekaarit työsuhteet kuten nollatuntisopimuksella työskentely muodostavat riskin sekä fyysiselle terveydelle että mielenterveydelle.⁸⁶ Silloin, kun työtä on tarjolla hyvin vähän, voi sen vastaanottaminen käytännössä johtaa toimeentulo-ongelmien syvenemiseen myös työttömyyskorvauksen ja palkan yhteensovittamiseen liittyvien käsittelyviiveiden vuoksi. Käytännössä tällaisen viiveen voi aiheuttaa esimerkiksi sovitellun päivärahan laskemiseen tarvittava palkkakuitti.⁸⁷

Järjestelmän byrokraattista kankeutta voi osaltaan helpottaa vuosien 2019–2020 aikana käyttöön otettava tulorekisteri.⁸⁸ Rekisteri perustuu siihen, että työnantajat kirjaavat sinne palkkatiedot maksutapahtuman yhteydessä. Tällöin esimerkiksi työttömyysetuuden hakijan ei enää tarvitse itse toimittaa palkkatodistuksiaan Kelaan tai työttömyyskasasaan, vaan tulotietoja tarvitsevat tahot voivat hakea ne suoraan tulorekisteristä. Ongelma ei kuitenkaan tule poistumaan ainakaan hetkeen, sillä palkka pitää ilmoittaa järjestelmään viiden kalenteripäivän kuluessa sen maksamisesta.⁸⁹ Tässä ajassa, ja luultavasti nopeamminkin, hakija olisi jo itse toimittanut palkkakuitin Kelaan tai työttömyyskasasaan. Rekisteristä tulisikin kehittää oikeasti reaaliaikainen.

Hyvinvointivaltion koneisto on myös niin monimutkainen, ettei se aukea kaikille eivätkä kaikki jaksa taistella apua saadakseen.⁹⁰ Osa sosiaaliturvaan oikeutetuista ja sitä tarvitsevista jättääkin tutkitusti tuet hakematta esimerkiksi niiden hakemiseen liittyvän byrokratian ja paperisodan vuoksi.⁹¹ Myös esimerkiksi pelko leimaantumisesta yhteiskunnan elätiksi ja tiedon puute siitä, että olisi tukeen oikeutettu, lisäävät sosiaaliturvan alikäyttöä.⁹² Erityisen huolestuttava on havainto siitä, että juuri kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla tuki jää usein hakematta. Alikäyttö onkin merkittävä ongelma, joka voi johtaa inhimilliseen tragediaan (esim. häätöön) – tilanteeseen, jolta olisi voitu säästyä muutamalla satasella. Alikäytöllä onkin myös kansantaloudellisia seurauksia syrjäytymisen kustannusten kautta.⁹³

Toimeentulotuen Kela-siirto (1.1.2017) on Kuntaliiton arvion mukaan vähentänyt alikäyttöä. Toisaalta se on myös lisännyt esimerkiksi asuinpaikkakuntaan liittyvää eriarvoisuutta.⁹⁴ Kela-siirron häviäjiksi on nähty myös esimerkiksi syrjäytyneet tai syrjäytymisuhan alla olevat, jotka tarvitsevat myös perustoimeentulotukiasioissa sosiaalityön- ja edunvalvonnanomaista erityistukea. Häviäjinä on lisäksi nähty esimerkiksi henkilöt, joilla on heikot asiointivalmiudet, ja/tai jotka odottavat saavansa entiseen tapaan henkilökohtaista palvelua (esim. vanhukset, mielenterveysongelmaiset tai luku- ja kirjoitustaidottomat ihmiset).⁹⁵

84. HS, Niukka elämä lyö maahan (6.1.2019); Yrittäjät, Työmarkkinat (9.1.2017).

85. Yrittäjät, Työmarkkinat (9.1.2017).

86. UCL, Institute of Education, 2017.

87. EAPN-FIN (27.10.2017).

88. EAPN-FIN (27.10.2017).

89. Kela, Tulorekisteri.

90. HS, Niukka elämä lyö maahan (6.1.2019).

91. Jakonen, 2019, 107; Kuivalainen, 2007, 49.

92. Kuivalainen, 2007, 49.

93. Yle uutiset, Kotimaa (17.11.2015).

94. Turun Sanomat, Kotimaa (25.3.2018).

95. Kela, Perustoimeentulotuen Kela-siirron voittajat ja häviäjät. Tutkimusblogi (26.4.2017).

4. TUETUN TYÖN LIEVELMIÖITÄ

Mikäli työssäkäyvien köyhyyttä tarkastellaan laajemmin, on työssäkäyviä köyhiä paljon myös erilaisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden – kuten esimerkiksi työkokeilun ja kuntouttavan työtoiminnan – piirissä.⁹⁶ Seuraavaksi tarkastellaan työvoimapolitiittisia toimenpiteitä siitä näkökulmasta, että käytetäänkö niitä mahdollisesti palkkatyötä korvaavana resurssina.

Työvoimapolitiittisista toimenpiteistä vuorotteluvapaan sijaisuus ja palkkatukityö ovat tekijälleen palkallisia, mikä tarkoittaa, että niistä maksetaan työehtosopimuksen mukaista palkkaa. Vuorotteluvapaan sijaisuudessa ideana on edistää vuorotteluvapaalle jäävän jaksamista ja tarjota työttömälle työnhakijalle mahdollisuus kerryttää työkokeimusta määräaikaisesta työstä toimimalla vuorotteluvapaalla olevan sijaisena.⁹⁷ Palkkatuen tarkoituksena on puolestaan ”edistää työnhakijan työllistymistä avoimille työmarkkinoille silloin, kun hänellä on puutteita ammatillisessa osaamisessa tai tehtävissä selviytymiseen vaikuttava vamma tai sairaus. Vaikka palkkatuki myönnetään ja maksetaan työnantajalle, tuen myöntäminen lähtee aina työttömän työnhakijan palvelutarpeesta.”

Palkkatukijakson pituus riippuu palkattavan henkilön työttömyyden kestosta, vamman tai sairauden arvioidusta vaikutuksesta työsuoritukseen ja työnantajasta. Palkkatuki voi kattaa yhteensä 30 %, 40 % tai 50 % palkkauskustannuksista. Jos palkkatuki myönnetään työttömän ammatillisessa osaamisessa olevien puutteiden takia, on sen määrä lähtökohtaisesti sitä korkeampi ja kesto sitä pidempi, mitä kauemmin henkilö on ollut työtön ennen palkkatuen myöntämistä.⁹⁸

Vaikka palkkatukityö on siis tekijälleen palkallista, säästää se kuitenkin työnantajan palkkauskustannuksia merkittävästi (30–50 %). Käytännössä on siis olemassa riski, että sitä käytetään – sen tarkoituksen vastaisesti – korvaamaan tavallisia palkkatyösuhteita. Vuorotteluvapaan sijaisuus, sen sijaan, ei vaikuta työnantajalle aiheutuviin palkkauskustannuksiin. Näin ollen vuorotteluvapaan sijaisuudessa ei käytännössä ole sitä riskiä, että sitä käytettäisiin palkkatyötä korvaavana toimenpiteenä. Siksi se on jätetty tämän tarkastelun ulkopuolelle.

Lisäksi on olemassa joukko työvoimapolitiittisia toimenpiteitä, jotka liittyvät ennemminkin opiskeluun kuin työntekoon tai työnomaiseen toimintaan. Tällaisia ovat esimerkiksi omaehtoinen opiskelu ja työvoimakoulutus, jotka on jätetty tästä syystä tarkastelun ulkopuolelle. Tarkastelun keskiössä ovat sen sijaan erityisesti työkokeilu ja kuntouttava työtoiminta, jotka ovat ainakin jossain määrin rinnastettavissa työhön ja ovat tekijälleen **palkattomia** toimenpiteitä.

96. Ks. tämän selvityksen luku 2. Jakonen, 2017; 2019.

97. Työtehtävien ei tosin tarvitse olla samoja. TE-palvelut, Vuorotteluvapaa.

98. Ks. tarkemmin TE-palvelut, Palkkatuki.

Kyseisiin toimenpiteisiin osallistumisesta maksetaan pääsääntöisesti 9 e/pv kulukorvaus, joka on tarkoitettu esimerkiksi työmatkakulujen kattamiseen.⁹⁹ Lisäksi työllistymistä edistävän palvelun ajalta voidaan maksaa korotusosaa työttömyysetuuteen enintään 200 päivältä. Korotusosa on 4,74 e/pv.¹⁰⁰

Ennen palkkattomien toimenpiteiden tarkempaa käsittelyä, käsitellään kuitenkin aluksi lyhyesti palkkatukityötä. Viitteitä palkkatukityön käyttämisestä tavallista työtä korvaavana resurssina on saatu esimerkiksi Työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksessa, jossa kartoitettiin työnantajien (N = 660) kokemuksia palkkatukityöstä.¹⁰¹ Kyselyssä selvisi ensinnäkin, että palkkatukipaikat ovat hyvin usein ns. matalan osaamistason työpaikoja. Noin yksi neljäsosa (25,2 %) yritysten edustajista oli sitä mieltä, että heidän tarjoamansa palkkatukityö ei vaadi lainkaan työkokemusta tai ammatillista koulutusta.¹⁰² Tutkimuksessa kartoitettiin myös työnantajien (n = 650) palkkausmotiveja ja -lähtökoh-
tia erillisen kysymyspatteriston avulla.¹⁰³

Noin kolmannes kyselyyn vastanneista oli sitä mieltä, ettei heidän organisaatiollaan yleensä ole mahdollisuutta jatkaa työsuhdetta palkkatuetun jakson jälkeen.¹⁰⁴ Tämä siitäkin huolimatta, että palkkatuen tavoitteena on edistää työnhakijan työllistymistä avoimille työmarkkinoille.¹⁰⁵ Lisäksi lähes puolet palkkatukea käyttävistä työnantajista kertoi käyttävänsä palkkatuettua työvoimaa, koska ”heillä ei olisi muuten taloudellisia valmiuksia palkata työntekijöitä”. Tämä on totta siitäkin huolimatta, että tuen myöntämisen tulisi ”aina lähteä työttömän työnhakijan palvelutarpeesta”, kuten TE-palveluiden sivuilla on asia ilmaistu.¹⁰⁶

Yrittäjät myös kokivat useammin kuin muiden sektoreiden (kunnat/kuntayhtymät, kolmas sektori) edustajat, että TE-toimisto tarjoaa palkkatuettuun työhön henkilöitä, joiden yleiset työyhteisössä vaadittavat taidot eivät ole siihen riittäviä. Näin on siitäkin huolimatta, että työvoimaviranomaisten mukaan parhaimmat työelämävalmiudet omaavat ohjataan yrityksiin ja heikoimmassa asemassa olevat muille sektoreille.¹⁰⁷

99. Kela, Kulukorvaus.

100. Kela, Oikeus työttömyysetuuteen.

101. Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä, 2011, 80. Kyselyyn vastanneet olivat yrittäjiä, jotka olivat työllistäneet vuonna 2009 henkilöitä korkeimmalla korotetulla palkkatuella. Mielenpiteitä kartoitettiin koskien TE-toimiston tarjoamia palveluja, palkkatuetun työn käytön motiveja, tarjottavan työn ominaisuuksia sekä palkkatukityön vaikuttavuutta.

102. Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä, 2011, 81.

103. Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä, 2011, 89-90. ”Arvioi seuraavia väitteitä organisaatiosi näkökulmasta asteikolla” 1 täysin eri mieltä - 5 täysin samaa mieltä.

104. ”Organisaatiollamme ei yleensä ole taloudellisia mahdollisuuksia jatkaa työsuhdetta tukijakson jälkeen.” ”Jokseenkin samaa mieltä” tai ”Täysin samaa mieltä” vastanneiden osuus kaikista vastaajista.

105. Ks. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta, 916/2012, luku 7, § 1.

106. Vrt. Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä, 2011, 79, 90 ja TE-palvelut, Palkkatuki.

Lisäksi kaksi kolmesta yrittäjästä oli tyytymätön palkkatuen määrään ja koki, että ohjauksen ja tuen tarjoamisesta palkkatukityöllistetyille tulisi maksaa lisäkorvausta. Kuten työ- ja elinkeinoministeriön (2011, 93) selvityksessä todetaan tulos ”asettaa kyseenalaiseen valoon sen, ovatko työnantajat ymmärtäneet roolinsa sen suhteen, että palkkatuki on jo itsessään tämän tyyppistä tukea.”

Samassa tutkimuksessa haastateltiin myös TE-viranomaisia, jotka nostivat esiin hyvin kyseenalaisia toimintatapoja liittyen palkkatuetun työn hankkimiseen ja ohjautumisprosessiin suhteessa laissa asetettuihin tavoitteisiin. Esimerkiksi on yleistä, että jo valmiiksi avoinna olevaan työpaikkaan valitaan henkilö, jonka palkkukseen saadaan tukea – huolimatta siitä, että palkkatukea ei lain mukaan tulisi myöntää, mikäli kyseisen työpaikan arveltaisiin muutenkin täyttyvän. Työntekijät joutuvatkin eriarvoiseen asemaan, kun ”työnantajien ’pelaaminen’ aina korotettuun tukeen oikeutettujen työntekijöiden palkkaamiseen on myös nykyisellään mahdollista”.¹⁰⁸

Kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan ”- - kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoitus on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle, ja jossa ei synny virkasuhdetta eikä työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille.”¹⁰⁹ Kuntouttava työtoiminta on tarkoitettu vain kuntoutuksen tarpeessa oleville viimesijaisena toimenpiteenä silloin, kun kaikki muut toimenpiteet on jo kokeiltu.¹¹⁰ Kuntouttavaa työtoimintaa ei saa teettää yrityksissä (§ 6), eikä sillä saa korvata virka- tai työsuhhteessa tehtävää työtä (§ 14).¹¹¹

Työkokeilun tarkoituksena on puolestaan selvittää henkilöasiakkaan ammatinvalinta- ja uravaihtoehtoja tai tukea paluuta työmarkkinoille esimerkiksi pitkittyneen työttömyyden jälkeen.¹¹² Työkokeiluun osallistuja ”tekee työpaikalla yleisesti työsuhhteessa tehtäviä töitä”, kuitenkin sillä oleellisella erotuksella, että kyseessä ”ei ole työsuhde, sen ajalta ei makseta palkkaa, eikä se kerrytä vuosilomapäiviä tai eläkettä”.¹¹³ Myöskään työkokeilussa olevalla henkilöllä ei saisi korvata työsuhhteessa olevia työntekijöitä.¹¹⁴

Työttömien Keskusjärjestö on esittänyt huolensa siitä, että kuntouttavan työtoiminnan nimissä myös täysin työkykyisiä ihmisiä käytetään ilmaistyövoimana – esimerkiksi tuottamaan kunnan toimintoihin kalustoa ja tarvikkeita, jotka muuten jouduttaisiin ostamaan ulkopuolelta.¹¹⁵

107. Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä, 2011, 79, 92-93.

108. Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä, 2011, 80.

109. Sosiaali- ja terveysministeriö, Kuntouttava työtoiminta.

110. Timonen, 2018a.

111. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001).

112. TE-palvelut, Usein kysytyt kysymykset työkokeilusta.

113. TE-palvelut, Työkokeilun käytännöt ja säännökset.

114. TE-palvelut, Usein kysytyt kysymykset työkokeilusta.

115. Kansan Uutiset, 2018.

Myös työttömien kokemukset siitä, että työnantajat käyttävät ilmaista työvoimaa ja ketjuttavat palveluita palkkaamalla aina edellisen tilalle uuden henkilön, ovat nousseet selvästi esiin niin tutkimuskirjallisuudessa¹¹⁷ kuin julkisessa keskustelussakin.¹¹⁸ Huomiolarvoisia ovat myös kokemukset siitä, että tehtävät vastaavat oikeaa työtä, jolloin korvaukset eivät sitä vastaa.¹¹⁹ Työtoiminta ei myöskään kartuta eläkettä tai kerrytä lomapäiviä, kuten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat ovat – varsinkin osuvasti – nostaneet esiin.¹²⁰

Kuntouttavan työtoiminnan osallistujamäärät ovat kasvaneet viime vuosina rajusti. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2017) kuntakyselyn osaraportin mukaan kuntouttavaan työtoimintaan osallistui vuonna 2016 arviolta 41 700 henkilöä, kun vastaava luku oli kolme vuotta aiemmin noin 24 200 henkeä. Osallistujamäärä on siis lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2013.

Kuten Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2017) raportissa todetaan, osan asiakaskunnan lisäksi selittää se, että vuonna 2015 kuntien rahoitusvastuu pitkään työttömänä olleiden työmarkkinatuesta laajeni. Vuoden 2015 alusta alkaen kunnat maksavat 50 % niiden henkilöiden työmarkkinatuesta, jotka ovat saaneet työmarkkinatukea yli 300 päivää, ja 70 % niiden henkilöiden tuesta, jotka ovat saaneet työmarkkinatukea yli 1000 päivää. Ennen vuotta 2015 kuntien rahoitusvastuu oli huomattavasti pienempi, 50 % yli 500 päivää työmarkkinatukea saaneiden tuesta. Jos työtön osallistuu johonkin aktivointitoimenpiteeseen, kuten esimerkiksi kuntien järjestämään kuntouttavaan työtoimintaan, valtio maksaa työmarkkinatuen kokonaan.¹²¹

Samaan aikaan palkkatuen käyttö on vähentynyt huomattavasti. Esimerkiksi Yle uutisoi elokuussa 2018, että palkkatukeen tarkoitettua rahaa on jäämässä käyttämättä jopa 150 miljoonaa euroa.¹²² Asiaan on kiinnittänyt huomionsa myös politiikan ja talouden toimittaja Teemu Muhonen, joka kirjoitti Helsingin Sanomissa (25.9.2018) siitä, kuinka kuntouttava työtoiminta on korvannut palkkatukea viimeisen kymmenen vuoden aikana.¹²³ Tekijälleen palkkattomassa toimenpiteessä (kuntouttava työtoiminta) olevien osuus on lisääntynyt samaan aikaan rajusti, kun tekijälleen palkallisen toimenpiteen (palkkatuki) osuus on vähentynyt. Erityinen piikki näyttääkin ajoittuvan juuri vuoteen 2015.¹²⁴

117. Terävä, Uusikylä, Virtanen, Köppä, 2011, 94; Karjalainen & Karjalainen, 2010, 65.

118. Yle uutiset, Kuntoutus (3.7.2017); Kaukonen, 2018.

119. Karjalainen & Karjalainen, 2010.

120. Karjalainen & Karjalainen, 2010, 64-65.

121. THL (2017).

122. Yle uutiset, Työvoimakustannukset (25.8.2018).

123. Helsingin Sanomat (25.9.2018).

124. Helsingin Sanomat (25.9.2018).

5. AKTIIVIMALLI - SILPPUTYÖTÄ SANKTIOIDEN UHALLA

”Kaikki aktiivimallit ja köyhien tukien leikkaukset vahvistavat omakuvaani hyödyttömänä loisena, jonka pitäisi kuolla.”

Näin kuvaa kokemuksiinsa yksi HS:n niukkuuskyselyn yli 4000 vastaajasta. Kyselyssä kartoitettiin sitä, miten niukkuudessa eläminen, siis vähävaraisuus, köyhyys, pitkäaikainen rahapula, on vaikuttanut lukijoiden elämään. Massiivinen Itsetuhon ja vihan määrä yllätti jopa kokeneet tutkijat. Kuten tutkimusryhmän johtaja Juho Saari kommentoi HS:n *Niukka elämä lyö maahan* –julkaisussa, tutkimus osoitti, miten jatkuva rahapula ja niukkuus lannistaa ihmisen, alentaa elämänlaatua ja vie uskon tulevaisuuteen.

Aktiivimallia voidaan pitää esimerkkinä rahapulaa ja niukkuutta lisäävästä poliittisesta ratkaisusta, joka tutkitusti vaikuttaa hyvinvointiin negatiivisesti. Vuoden 2018 alusta voimaan astuneessa aktiivimallissa työttömän työnhakijan etuutta leikataan 4,65 %, mikäli hän ei tee tarkasteluajanjakson (3 kk) aikana vähintään 18 tuntia palkkatöitä, ansaitsee yrittäjänä vähintään 241 euroa tai osallistu TE-toimiston työllistymistä edistäviin palveluihin vähintään viiden päivän ajan.¹²⁵ Tarjolla on siis sanktioita, mikäli työnhakija ei onnistu saamaan silpputyötä, työllistä itse itseään tai osallistu TE-toimiston palveluihin, joita ei ole tarjolla kaikille halukkaille. Mahdollisuudet työllistyä ja TE-palveluiden kattavuus ovat erilaisia eri alueilla, mikä asettaa työnhakijat alueellisesti eriarvoiseen asemaan.¹²⁶

Paradoksaalista kyllä, mallissa työnhaun aktiivisuudella ei ole merkitystä, mikäli aktiivisuus ei johda haluttuun lopputulokseen eli työllistymiseen. Kuten lähes 141 000 allekirjoitusta keränneessä aktiivimallin kumoamista vaativassa kansalaisaloitteessakin todetaan, työnhakija ei päättää rekrytointiprosessin tuloksista vaan työnantaja. Siksi on kohtuutonta rangaista työnhakijaa siitä, että työnantajan rekrytointivalinta ei ole osunut häneen.¹²⁷

Erityisen kohtuutonta on rangaista jo valmiiksi diskriminoituja ryhmiä. On muistettava, että rekrytointipäätökseen vaikuttavat pätevyyden lisäksi (tai pahimmillaan pätevyyden sijaan) monet muutkin tekijät kuten esimerkiksi sukupuoli ja ikä.¹²⁸ Aktiivimalli onkin osunut pahiten esimerkiksi iäkkäisiin työttömiin, jotka ovat työmarkkinoilla jo valmiiksi vaikeassa asemassa.¹²⁹ Aktiivimalli on erityisen ongelmallinen myös siksi, että se ei huomioi ihmisen työkykyä. Esimerkiksi merkittävällä osalla pitkäaikaistyöttömistä on mielenterveyden häiriöiden vuoksi heikentynyt työkyky, ja he tarvitsisivat asianmukaista hoitoa, kuntoutusta tai muita palveluita.¹³⁰

125. Ks. tarkemmin TE-palvelut, Aktiivimalli.

126. ks. esim. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö (12.2.2019).

127. Kansalaisaloite.fi, Kumotaan HE 124/2017 vp, Perustelut. Tilanne 13.2.2019.

128. Sundvall & Härmälä, 2016.

129. Kela, 2018c; Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö (12.2.2019).

130. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö (12.2.2019). Vastalause 1.

Suomi on saanut toistuvasti moitteita Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta perusturvan (esim. työttömyysturva) liian alhaisesta tasosta.¹³¹ Huomautuksista huolimatta työttömyysturvaa leikataan kaikilta, jotka eivät onnistu täyttämään aktiivimallin ehtoja, riippumatta siitä kuinka paljon he sitä yrittävät. Vuoden 2018 loppupuolella aktiivimalli leikkaa työttömyysturvaa jo noin 160 000 (39 %) työttömältä työnhakijalta.¹³²

Aktiivimallin lannistavuutta kuvaavat hyvin esimerkiksi SAK:n (N = 3184) ja Teollisuusliiton (N = 2704) loka-marraskuussa 2018 teettämät kyselyt. Teollisuusliiton teettämään kyselyyn vastanneet luonnehtivat mallia esimerkiksi kyykyttäväksi (242), nöyryyttäväksi (87) ja epäoikeudenmukaiseksi (37). Suurin osa vastaajista (SAK 73 %, Teollisuusliitto 79 %) ei kokenut mallia työnhakuun, yritystoimintaan tai työllistymispalveluihin aktivoivana. Omaan työllistymiseensä seuraavan 12 kuukauden aikana sen sijaan uskoi noin neljä kymmenestä (SAK: 43 %, Teollisuusliitto: 42 %) kyselyyn vastanneesta.¹³³

Lisäksi kyselyissä selvisi, että vain noin kolmannes vastaajista oli pystynyt täyttämään aktiivimallin ehdot kaikilla aktiivisuusjaksoilla.¹³⁴ Tähän oli monia syitä. SAK:n kyselyssä keskeisimmiksi syiksi nimettiin esimerkiksi se, ettei sopivaa työtä ollut ollut tarjolla (54 %) ja se, että ei ollut saanut hakemaansa työtä (43 %). Noin kaksi kymmenestä (19 %) nimesi syyksi sen, ettei työllistymispalveluja ollut ollut tarjolla ja noin yksi seitsemästä (15 %) sen, ettei ollut päässyt haluamaansa valmennukseen, koulutukseen tai vastaavaan.¹³⁵

Myös akavalaisen Erityisalojen työttömyyskassan Erkon selvityksen (N = 1346) tulokset paljastivat aktiivimallin vaikuttavan negatiivisesti henkiseen hyvinvointiin. Kyselyyn osallistuneilta työttömäksi jääneiltä kysyttiin, oliko aktiivimalli vaikuttanut heihin henkisesti ja, jos oli, niin miten.¹³⁶ Hieman yli yksi neljästä (26,7 %) koki, että aktiivimalli oli lannistanut heitä vähän. Suunnilleen yhtä moni (26,8 %) koki mallin lannistaneen heitä paljon ja aiheuttaneen ahdistusta, stressiä tai vastaavaa. Hieman yli yksi neljäsosa (26,8 %) koki, ettei mallilla ollut ollut heihin lainkaan vaikutusta, ja noin joka kuudes (15,8 %) ei osannut sanoa. Vain alle neljä prosenttia (3,9 %) vastaajista oli kokenut mallin kannustavana. Vain 2 % vastanneista arvioi aktiivimallin auttaneen työllistymisessä.¹³⁷

131. Ihmisoikeusliitto, 2018.

132. Yle uutiset, Työttömyysturvan aktiivimalli (25.11.2018).

133. SAK, 2018a; SAK, 2018b; Teollisuusliitto, 2018.

134. Ks. tarkemmin SAK, 2018b ja Teollisuusliitto, 2018.

135. SAK, 2018b.

136. Vastausvaihtoehdot: Aktiivimalli on kannustanut minua paljon, Aktiivimalli on kannustanut minua vähän, Aktiivimallilla ei ole ollut minuun mitään vaikutusta, Aktiivimalli on lannistanut minua vähän, Aktiivimalli on lannistanut minua paljon (olen ahdistunut, stressaantunut tms.), En osaa sanoa.

137. Erko, 2018.

Sen lisäksi, että malli koetaan epäoikeudenmukaiseksi, sen voimaantulo näyttää kasvattaneen toimeentulotuen menoja 1,2 miljoonalla eurolla kuukaudessa, kun tehtyjen leikkausten vuoksi työttömiä työnhakijoita on siirtynyt toimeentulotuen piiriin.¹³⁸ Työttömyysetuutta laskettaessa otetaan huomioon vain ne ansiotulot, jotka ylittävät 300 euron kuukausittaisen suojaosan.¹³⁹ Toimeentulotukilain mukaan tuloina taas on mahdollista jättää huomioimatta enintään 150 euron kuukausiansiot.¹⁴⁰ Tässä mielessä toimeentulotuelle tippuminen on siis työttömälle vain aiempaa syvempi kannustinloukku.

Alun perin muutosten ei pitänyt loppua tähän, vaan aktiivimallille oli suunnitteilla jatko-osa, omatoimisen työnhaun malli eli aktiivimalli 2. Maaliskuun alussa asiaa valmistellut kolmikantainen työryhmä totesi, että se ei löydä yksimielisyyttä omatoimisen työnhaun mallista. Sen myötä aktiivimalli 2 raukesi ainakin Sipilän hallituksen osalta.

138. Aamulehti (13.6.2018). Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietinnössä (12.2.2019) todetaan aiheeseen liittyen kuitenkin seuraavaa: "Valiokunta painottaa, että tilastotietojen perusteella ei voida arvioida, miten suuri osuus toimeentulotuen saajien kasvusta johtuu aktiivimallista, koska saajamäärien nousuun vaikuttavat monet eri tekijät, kuten esimerkiksi asumismenojen nousu. On kuitenkin selvää, että ensisijaisen etuuden alentaminen aktiivimallin johdosta lisää viimesijaisen toimeentulotuen tarvetta ja myös uusia toimeentulotuen saajia. Valiokunta painottaa, että aktiivimallin vaikutusta toimeentulotuen saajien määrään tulee seurata, koska toimeentulotukiriippuvuus nostaa työllistymisen kynnyksiä ja johtaa helposti työttömyyden pitkittymiseen."

139. Kela, 2014.

140. Laki toimeentulotuesta (1421/1997).

6. YHTEENVETO

Seuraavassa on esitetty yhteenveto lukujen 1-5 keskeisimmistä sisällöistä:

Työssäkäyvien köyhyysriskit kasautuvat monella mittapuulla palvelualojen työntekijöille.

- Työssäkäyvien köyhyteen liitettynä ja yksityisillä palvelualoilla korostuvia tekijöitä ovat esimerkiksi työsuhteen tyyppiin liittyvät tekijät (osa-aikaisuus, nollatuntisopimukset) sekä erilaiset työntekijään liittyvät tekijät (ikä, koulutus, sukupuoli, taustamaa).
- Tasapainottelu työn ja työttömyyden välimaastossa on palvelualoilla räjähdysmäisessä kasvussa. Kun vuonna 2011 palvelualojen työttömyyskassan työttömyysetuuden saajista 19,9 % sai päivärahan soviteltuna, vuonna 2018 vastaava osuus oli jo 38,2 %.
- TE-hallinnon sivuilla 4.3.2019 ilmoitetuista kaikista avoimista työpaikoista jopa 63 %, siivoojien työpaikoista 82 % ja ravintolatyöntekijöiden työpaikoista 71 % oli laadultaan heikkoa tai toimeentulon epävarmuutta lisäävää (osa-aikatyö, vuokratyö, määräaikainen työ, provisio-palkatut, yrittäjä, oppisopimus).

Palkkatyököyhyys liittyy tarpeeseen kompensoida elämiseen riittämättömiä tuloja sosiaalisilla tulonsiirroilla. Tarve korostuu siivous- ja ravintola-aloilla.

- Yhteiskunta käytti vuonna 2017 arviolta 500 miljoonaa euroa palkkatyököyhien riittämättömien ansiotulojen kompensointiin.
- Tarjoilijoille ja kokeille maksetut sosiaaliset tulonsiirrot muodostivat karkeasti arvioiden noin 8 % (40 milj. e) ja siivoojille maksetut tulonsiirrot noin 4 % (20 milj. e) palkkatyököyhyyden yhteiskunnallisesta kokonaishintalapusta (500 milj. e).
- Tarve turvautua sosiaaliin tulonsiirtoihin on korostunut siivous- ja ravintola-aloilla.¹⁴¹ Tilastokeskuksen aineistoon rajautuneet siivoojat joutuivat turvautumaan 3,89 kertaa todennäköisemmin soviteltuun perusturvaan, 2,62 kertaa todennäköisemmin soviteltuun ansioturvaan, 3,62 kertaa useammin yleiseen asumistukeen ja 3,51 kertaa useammin toimeentulotukeen kuin keskivertopalkansaajat.
- Ravintola-alalla työskentelevillä tarjoilijoilla ja kokeilla oli puolestaan Tilastokeskuksen aineistossa 3,32 kertaa suurempi todennäköisyys joutua kompensoimaan palkkaansa sovitellulla peruspäivärahalla tai työmarkkinatuella kaikkiin toimialoihin nähden. Soviteltuun ansioturvaan he turvautuivat keskimäärin 2,27 kertaa, yleiseen asumistukeen 2,74 kertaa ja toimeentulotukeen 2,68 kertaa useammin kuin kaikkien alojen työntekijät.

141. Luvut perustuvat Tilastokeskukselta tilattuun aineistoon ja siihen tehtyihin rajauksiin, jotka on kuvattu luvussa 3 sekä liitteessä 1.

142. Sironen & Saastamoinen, 2014.

7. POHDINTA

Sosiaalisilla tulonsiirroilla on ollut keskeinen asema Suomen kehittyessä hyvinvointivaltioksi. Oikeastaan voidaan sanoa, että tulonsiirrot luovat koko hyvinvointivaltion perustan, sillä niiden avulla köyhyyttä ja eriarvoisuutta on saatu vähennettyä perustavanlaatuisesti. Köyhyysongelma ei ole kuitenkaan missään mielessä ratkennut, sillä köyhyys koskettaa maassamme yhä lähes miljoonaa ihmistä.¹⁴²

Vaikka työssäkäyvien köyhyys on Suomessa – ainakin suppeasti määriteltynä – suhteellisen vähäistä, kohdentuvat monet köyhyyden riskitekijät yksityisille palvelualueille. Työssäkäyvien köyhyyteen liitettyjä ja yksityisillä palvelualueilla korostuvia tekijöitä ovat esimerkiksi erilaiset työsuhteen tyyppiin liittyvät tekijät (osa-aikaisuus, nollatuntisopimukset) sekä erilaiset yksilöön tai tiettyyn ryhmään liittyvät tekijät (ikä, koulutus, sukupuoli, taustamaa). Kuten tässä selvityksessä kävi ilmi, palvelualueilla kasvussa on myös ns. vastentahtoinen osa-aikaisuus – eli osa-aikatyön tekeminen koko-aikatyön puuttumisen vuoksi – sekä tasapainottelu työn ja työttömyyden välimaastossa.

Köyhyysriskiä lisäävien silputtöiden keskittyminen palvelualueille tuli selvästi esiin tässä tutkimuksessa TE-hallinnon sivuilla ilmoitettuja avoimia työpaikkoja tarkasteltaessa. Ns. kunnollisen, taloudellista turvaa tuovan työpaikan seulan läpäisi vain noin 24 % siivoojille ja ravintolatyöntekijöille suunnatuista avoimista työpaikoista. Sen lisäksi, että keskitytään avoimien työpaikkojen määrään, olisi ehdottomasti syytä kiinnittää huomiota myös työn laatuun. Miten tällaisten töiden palkoilla on tarkoitus elää? Kuinka houkuttelevaa tällaisen työn perässä muuttaminen toiselle paikkakunnalle on? Miksi juuri naiset ovat yliedustettuina tällaisissa tehtävissä? Yksityisillä palvelualueilla työskentelevien toimeentuloaikeudet ja työn laatuun liittyvät kysymykset ovatkin tärkeä sukupuolten tasa-arvoon liittyvä kysymys, joka vaatii ratkaisua.¹⁴³

Palkkatyököyhyys johtaa tarpeeseen kompensoida elämiseen riittämättömiä tuloja sosiaalisilla tulonsiirroilla. Yhteensä tällaisista tulonsiirroista kertyi vuonna 2017 arviolta 500 miljoonan euron potti veronmaksajien maksettavaksi. Tarjoilijoiden ja kokkien osuus palkkatyököyhyyden yhteiskunnallisesta kokonaishintalapusta oli karkeasti arvioiden 8 % ja siivoojien 4 %.

Tämän pohjalta on syytä kysyä, millaisen signaalin näin massiivinen palkkatulojen kompensaatio siivous- ja ravintola-alan työntekijöille antaa yrityksille niiden vastuusta palkanmaksajina? Vyörytetäänkö palkanmaksu yhteiskunnalle silloinkin, kun yritystoiminta on selkeästi kannattavaa? Toisaalta, jos yritystoiminta ei ole kannattavaa, ei sen jatkamisessa yhteiskunnan palkkasubventioilla ehkä muutenkaan ole suurta järkeä.

143. Kauhanen, 2016, 7-12, 120.

Yleinen palkanmaksuhaluttomuus näkyy viitteinä siitä, että palkkatyötä korvataan työvoimapolitiittisilla toimenpiteillä silloinkin, kun kyseessä voisi yhtä hyvin olla tavallinen työsuhde. Palkattomat toimenpiteet (kuntouttava työtoiminta) ovat myös korvanneet palkallisia toimenpiteitä (palkkatuki) viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Mikäli työtön työnhakija nähdään rationaalisena oman etunsa tavoittelijana, joka välttelee kannustinloukkuja ja laskelmoi tekemisiään maksimoidakseen etunsa, tulisi tätä soveltaa –tasapuolisuuden nimissä – myös työnantajiin ja valvoa tehokkaammin lain noudattamista mahdollisia väärinkäytöksiä silmällä pitäen.

Työntekijän näkökulmasta oleellista on se, saako hän työstään riittävän toimeentulon itsensä ja perheensä elättämiseen, mutta myös se, minkälaiseksi sosiaalietuudet muodostuvat, kun niihin joutuu turvautumaan, sekä pidemmällä aikavälillä se, minkälaisen eläkkeen osa-aikatyö kerryttää.¹⁴⁴

Tähän oleellisten asioiden listaan on syytä lisätä myös byrokratian ja uudelleenkäsitteilyiden aiheuttamat viiveet. Kun ylimääräistä rahaa ei ole, voi jo yhden tuen viivästys ajaa velkakierteeseen.¹⁴⁵ Mikäli työnteosta ja yrittämisestä halutaan todellisuudessa palkita, tulisi tällaiset viiveet hoitaa historiaan.¹⁴⁶

Köyhyystutkijat ovat yksimielisiä siitä, että ihmisten elämänlaatuun voidaan vaikuttaa merkittävästi tehdyllä politiikalla.¹⁴⁷ Lopuksi onkin syytä todeta, että se, millaista köyhyys- ja työvoimapolitiikkaa toteutamme, on aina arvovalinta. Myös se, haluammeko me todellisuudessa auttaa työnhakijoita työllistymään, vai onko tarjolla vain sanktioita ja epäluottamusta, on poliittinen valinta.

144. Kauhanen, 2016.

145. Yle uutiset, Ulosotto (19.11.2018); Yle uutiset, Kotimaa (17.11.2015).

146. Tämä ei nykyisellään toteudu, sillä esimerkiksi Kelan määritelmän mukaan kohtuuton palkkatodistuksen odottamiseen liittyvä viive on noin 2 viikkoa. Ks. Kela, Kun saat töitä.

147. HS, Niukka elämä lyö maahan (6.1.2019).

8. LÄHTEET

Aamulehti (13.6.2018). Kelan tilastot paljastavat: Aktiivimalli lisäsi toimeentulotuen menoja 1,2 miljoonalla eurolla kuukaudessa. Haettu osoitteesta: <https://www.aamulehti.fi/uutiset/kelan-tilastot-paljastavat-aktiivimalli-lisasi-toimeentulotuen-menoja-12-miljoonalla-eurolla-kuukaudessa-201007806>

Aho, S., Tuomala, J., Hämäläinen, K. ja Mäkiäho, A. (2018). Työvoimapalvelujen kohdistuminen ja niihin osallistuvien työllistyminen. Valtioneuvoston selvitys ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2018. Haettu osoitteesta: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/161622/19-2018-Ty%C3%B6voimapalvelujen%20kohdistuminenpdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Airio, I. (2007) Työssäkäyvien köyhyyden taustatekijät EU-maissa. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 1 03. vsk. – 2 /2007. Haettu osoitteesta: <https://www.taloustieteellinen-yhdistys.fi/images/stories/kak/kak22007/kak22007airio.pdf>

Airio, I. & Niemelä, M. (2004). Turvaako työ köyhyydeltä? Tutkimus työssä olevien köyhyydestä vuosina 1995 ja 2000. Janus, 12 (1), 64-79.

Atkinson, T., Cantillon, B., Marlier, E. ja Nolan, B. (2002). Social indicators: The EU and Social Inclusion, Oxford university press, Oxford. Ref. Airio, I. (2007).

EAPN-FIN (27.10.2017). Saarinen, E. Palkkatyö on paras rokotus köyhyyttä vastaan – Vai onko? Ajankohtaista. Haettu osoitteesta: <http://www.eapn.fi/tag/tyossakayvien-ko-hyys/>

Erko (2018). Työttömyyskassa Erkon kysely: Aktiivimalli ei juuri aktivoi – moni kokee mallin lannistavana. Uutiset (14.12.2018). Haettu osoitteesta: https://www.akavanerityisalat.fi/uutishuone/uutiset/tyottomyyskassa_erkon_kysely_aktiivimalli_ei_juuri_aktivoi_-_moni_kokee_mallin_lannistavana.16148.news

Eurostat: EU-SILC -kyselytutkimus (2017a). In-work at-risk-of-poverty rate by full-/part-time work. Haettu osoitteesta: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tesov110&plugin=1>

Eurostat: EU-SILC -kyselytutkimus (2015b). In-work at-risk-of-poverty rate by age and sex. Haettu osoitteesta: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tesov110&language=en>

Haataja, A., Korkeamäki, O. ja Kyyrä, T. (2007). Soviteltu työttömyysetuus: kohdentuminen, toimeentulo ja vaikutus työllistymiseen. Tiivistelmä tutkimushankkeen tuloksista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen selvityksiä 2007:40. Haettu osoitteesta: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73578/Selv200740.pdf?sequence=1>

Helsingin Sanomat (25.9.2018) Yksi kuva kertoo, miten työttömien tukea korvataan palkattomalla työtoiminnalla. Poliitiikka/Kommentti. Haettu osoitteesta: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005840329.html>

HS, Niukka elämä lyö maahan (6.1.2019). Haettu osoitteesta: <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005954997.html>

Ihmisoikeusliitto (2018). Euroopan neuvostolta toistuvasti kritiikkiä Suomen perusturvan liian alhaisesta tasosta (15.6.2018). Haettu osoitteesta: <https://ihmisoikeusliitto.fi/euroopan-neuvostolta-kritiikkiä-suomen-perusturvan-liian-alhaisesta-tasosta/>

Ilmakunnas, S., Kanninen, O. ja Husa, T. (2013). Onko työvoimapula totta? Raportteja, 27. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta: https://www.labour.fi/?wpfb_dl=1148

Jakonen, M. (2019). Työssäkävyn köyhän elämä vaatii jokapäiväistä rohkeutta. Teoksessa I. Hetemäki, H. Koskinen, T. Pulkkinen, & E. Väliaverronon (toim.), Kaikenlaista rohkeutta (97-114). Helsinki: Gaudeamus.

Jakonen, M. (2017). Työssäkävyn köyhyys: Mitä ansiotyölle on tapahtumassa kun sillä ei pärjää? Haettu osoitteesta: <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2017/10/Jakonen-Ty%C3%B6ss%C3%A4k%C3%A4yv%C3%A4n-k%C3%B6yhyys.pdf>

Kansalaisaloite.fi. Kumotaan HE 124/2017 vp. Haettu osoitteesta: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/2730>

Kansan Uutiset (2018). Työkykyinen ei kuulu kuntouttavaan toimintaan. Kotimaa (1.12.2018). Haettu osoitteesta: <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3999722-tyokykyinen-ei-kuulu-kuntouttavaan-toimintaan>

Karjalainen, J. & Karjalainen, V. (2010). Kuntouttava työtoiminta - aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? : Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. THL: Yliopistopaino Helsinki 2010. Haettu osoitteesta: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80039/4aa5eb26-0e0e-4dac-928e-4597d8c7a8d9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kauhanen (2016). Osa-aikatyö yksityisillä palveluilla. Raportteja 33. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta: https://www.labour.fi/?wpfb_dl=4437

Kaukonen, H. (2018). Hätkähdyttävä tulos: Lähes 500 000 ihmistä tekee palkatonta työtä. Seura. (19.7.2018) Haettu osoitteesta: <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/yli-500000-suomalaista-tekee-ilmaista-tyota/>

Kela (2014). Työttömyysturvassa 300 euron suojaosa (23.1.2014). Haettu osoitteesta: https://www.kela.fi/en_US/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xto-qDw6Wf/content/tyottomyysturvassa-300-euron-suojaosa

Kela (2018a). Tilasto Suomen työttömyysturvasta 2017. Haettu osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/248408/Tilasto_Suomen_tyottomyysturvasta_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kela (2018b). Kelan asumistukitilasto 2017. Haettu osoitteesta: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236630/Kelan_asumistukitilasto_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kela (2018c). Joka kymmenes työtön aktivoitui, kun aktiivimalli leikkasi etuutta (14.8.2018). Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/-/joka-kymmenes-tyoton-aktivoitui-kun-aktiivimalli-leikkasi-etuutta>

Kela, Kun saat töitä. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/soviteltu-tyottomyysetus>

Kela, Kulukorvaus. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/kulukorvaus>

Kela, Oikeus työttömyysetuuteen. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/paljonko-tyottomyysetuutta-maksetaan>

Kela, Perustoimeentuluen Kela-siirron voittajat ja häviäjät. Tutkimusblogi (26.4.2017). Haettu osoitteesta: <http://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/3873>

Kela, Soviteltu työttömyysetuus. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/soviteltu-tyottomyysetus>

Kela, Toimeentulotuki tilastojen valossa. Haettu osoitteesta: <https://www.slideshare.net/kelantutkimus/toimeentulotuki-tilastojen-valossa>

Kela, Tulorekisteri. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/tulorekisteri>

Kela, Työmarkkinatuki. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/tyomarkkinatuki>

Kela, Yleinen asumistuki. Haettu osoitteesta: <https://www.kela.fi/yleinen-asumistuki>

Kuivalainen, S. (2007). Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys. Yhteiskunta-politiikka, 72(2007):1. Haettu osoitteesta: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101200/071kuivalainen.pdf>

Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (916/2012). Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120916#L7P1>

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (189/2001). Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Laki toimeentulotuesta (1421/1997). Haettu osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412>

Latta, M. (2005). Työtekevät köyhät Suomessa. Talous & Yhteiskunta 2/2005, 12-18. Haettu osoitteesta: <http://www.labour.fi/ty/tylehti/ty/ty22005/pdf/ty22005.pdf>

Lilja, R. & Savaja, E. (2013). Sukupuolten välinen palkkauksellinen tasa-arvo yksityisillä palveluilla. Helsinki: Palkansaajien tutkimuslaitos. Haettu osoitteesta: http://www.labour.fi/?wpfb_dl=1611

Lukkarinen, H. (2018). Vastentahtoiset osa-aikatyöt yleistyneet 2010-luvulla (31.10.2018). Tilastokeskuksen Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Haettu osoitteesta: <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/vastentahtoiset-osa-aikatyot-yleistyneet-2010-luvulla/?listing=simple>

Palkansaajien tutkimuslaitos (2017). Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden osastolle hallituksen esityksestä laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 124/2017 vp). Haettu osoitteesta: http://www.labour.fi/?wpfb_dl=4576

Peña-Casas, R. & Latta, M. (2004). Working poor in the European Union. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

SAK (2018a). SAK:n kysely vahvistaa epäilyt: Aktiivimalli on työttömyysturvan leikkuri – kärsijöinä erityisesti yli 55-vuotiaat työttömät. Uutinen / Ajankohtaista (16.12.2018). Haettu osoitteesta: <https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/sakn-kysely-vahvistaa-epailyt-aktiivimalli-tyottomyysturvan-leikkuri-karsijoina-erityisesti-yli-55-vuotiaat-tyottomat>

SAK (2018b). Miten aktiivimalli toimii? Kysely SAK:laisten alojen työttömyyskassojen jäsenille marraskuussa 2018. (16.12.2018). Haettu osoitteesta: <https://www.sak.fi/aineistot/tutkimukset/miten-aktiivimalli-toimii>

Sironen, J. & Saastamoinen, U. (2014). Köyhyys -Sytä ja seurauksia. Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin. Helsinki: Fram Oy. Haettu osoitteesta: <http://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2014/11/K%C3%B6yhyys-syt%C3%A4-ja-seurauksia-verkkoversio.pdf>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Kuntouttava työtoiminta. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset.

STM, Tiedote (31.12.2014) Haettu osoitteesta: https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ordnande-av-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-och-andringar-i-lagen-om-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-som-trader-i-kraft-1-1-2015

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Työttömyysturvan aktiivimalli. Haettu osoitteesta: <https://stm.fi/tyottomyysturvan-aktiivimalli>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön mietintö (12.2.2019). Haettu osoitteesta: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_32+2018.aspx

Sundvall, S. & Härmälä, K. (2016). Tuloksellista työnvälitystä aktiivisella yhteydenpidolla. Analyysi kolmen Uudenmaan TE-toimiston työnvälityskokeilun tuloksista.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Raportteja 108/2016. Haettu osoitteesta: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/130368/Raportteja_108_2016_w.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Suomaa, L. Samapalkkaisuusohjelman kokonaisarviointi 2016–2019. Haettu osoitteesta: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4013-0>

Tanner, N. (2017). ”Mulle, mulle ja sosiaaliluukulle” – Palkkatyököyhyyden taloudelliset kustannukset veronmaksajille. Palvelualojen ammattiliitto PAM, julkaisu 1/2017. Haettu osoitteesta: https://www.pam.fi/media/1.-materiaalipankki-tiedostot-nakuvat-julkisessa-materiaalipankissa/tilastot-ja-tutkimukset/1130_tanner_selvitys_palkkatyokoyhyden-kustannuksista_2017.pdf

TE-palvelut, Aktiivimalli. Haettu osoitteesta: <https://toimistot.te-palvelut.fi/uusimaa/aktiivimalli>

TE-palvelut, Pakkatuki. Haettu osoitteesta: http://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonantajalle/loyda_tyontekija/tukea_rekrytointiin/palkkatuki/index.html

TE-palvelut, Usein kysytyt kysymykset työkokeilusta. Haettu osoitteesta: http://toimistot.te-palvelut.fi/documents/244949/14219529/UKK_ty%C3%B6kokeilut+2016_12_19/cd2f7b86-7b7b-4ee8-b800-d0d48e332eee

TE-palvelut, Työkokeilun käytännöt ja säännökset. Haettu osoitteesta: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/erikoissivut/kaytannot_ja_saannokset/index.html

TE-palvelut, Työnhakijan työttömyysturva. Haettu osoitteesta: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/esitteet/tyottomyysturva_esite.pdf

TE-palvelut, Työttömyysturva. Haettu osoitteesta: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/jos_jaat_tyottomaksi/tyottomyysturva/index.html

TE-palvelut, Vuorotteluvapaa. Haettu osoitteesta: https://www.te-palvelut.fi/te/fi/tyonhakijalle/loyda_toita/vuorotteluvapaa/index.html

TEM (2018). Työllisyyskatsaus, lokakuu 2018. Kuusela, Kaisa-Mari. Haettu osoitteesta: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161158>

Teollisuusliitto (2018). Aktiivimalli sai tylyn tuomion Teollisuusliiton kyselyssä. Tekijä-lehti (29.11.2018). Haettu osoitteesta: <https://tekijalehti.fi/2018/11/29/aktiivimallikysely/>

Terävä, E., Virtanen, P., Uusikylä, P. & Köppä, L. (2011). Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 23/2011. Haettu osoitteesta: <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Vaikeasti+ty%C3%B6llistyvien+tilannetta+ja+palveluita+selvitt%C3%A4v%C3%A4+tutkimus+19052011.pdf>

THL (2019). Toimeentulotuki 2017. Tilastoraportti 1/2019. Haettu osoitteesta: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137501/Tr01_19.pdf?sequence=5&isAllowed=y

THL (2017). Kuntouttava työtoiminta - Kuntakyselyn osaraportti 2016. Tilastoraportti 33/2017. Haettu osoitteesta: http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135308/Tr33_17.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Tilastokeskus (2018). Pienituloisten määrä kasvoi vuonna 2017. Haettu osoitteesta: http://www.stat.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2018-12-19_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2015). Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-7830. Työllisyys Ja Työttömyys 2014. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.12.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/tyti/2014/13/tyti_2014_13_2015-03-05_tie_001_fi.html

Tilastokeskus, Käsitteet ja määritelmät. Haettu osoitteesta: <https://www.stat.fi/meta/kas/ulkomaalaistus.html>

Tilastokeskus, Palkkarakenne 003 -- Palkansaajien kokonaisansiot tunnissa ammatti-
luokituksen (AML 2010), työnantajasektorin ja kokoaikaisuuden mukaan vuonna 2017.
Haettu osoitteesta: [http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__pal__pra/
statfin_pra_pxt_003_fi.px/](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__pal__pra/statfin_pra_pxt_003_fi.px/)

Tilastokeskus, Työssäkäynti 012 -- Työlliset alueen, toimialan (TOL 2008), ammattiase-
man, iän, sukupuolen ja vuoden mukaan 2007-2016. Haettu osoitteesta: [http://pxnet2.
stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_012.px/](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_012.px/)

Tilastokeskus, Työssäkäynti 016 -- Työlliset ammattiryhmän (AML 2010, tasot 1-5),
sukupuolen, iän ja vuoden mukaan 2010-2016. Haettu osoitteesta: [http://pxnet2.stat.fi/
PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_016.px/](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_016.px/)

Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 010 -- Työlliset koulutusasteen ja sukupuolen mukaan,
15-74-vuotiaat. Haettu osoitteesta: [http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/Stat-
Fin__tym__tyti/statfin_tyti_pxt_010.px/](http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tym__tyti/statfin_tyti_pxt_010.px/)

Timonen, S. (2018a). Orjatyötä kaupan. Uuninpankkopoika Saku Timonen. Blogikirjoitus
Apu-lehdessä 16.8.2018. Haettu osoitteesta: [https://blogit.apu.fi/uuninpankkopoikasa-
kutimonen/2018/08/16/orjatyota-kaupan/](https://blogit.apu.fi/uuninpankkopoikasa-
kutimonen/2018/08/16/orjatyota-kaupan/)

Turun Sanomat, Kotimaa (25.3.2018). Perustoimeentulotuen siirto Kelalle tuonut aikaa
sosiaalityöhön, mutta myös lisännyt eriarvoisuutta. Haettu osoitteesta: [https://www.
ts.fi/uutiset/kotimaa/3889971/Perustoimeentulotuen+siirto+Kelalle+tuonut+aikaa+so-
siaalityohon+mutta+myos+lisannyt+eriarvoisuutta](https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3889971/Perustoimeentulotuen+siirto+Kelalle+tuonut+aikaa+so-
siaalityohon+mutta+myos+lisannyt+eriarvoisuutta)

TYJ, Jäsenyyset ja työssäoloheito. Haettu osoitteesta: [http://www.tyj.fi/fin/ansiopaiva-
raha/paivarahan_edellytykset/jasenyys-ja_tyossaoloheito/](http://www.tyj.fi/fin/ansiopaiva-
raha/paivarahan_edellytykset/jasenyys-ja_tyossaoloheito/)

TYJ, Työtulon vaikutus ansiopäivärahaan. Haettu osoitteesta: [https://www.tyj.fi/fin/
ansiopaivaraha/paivarahan_suuruus/tyotulon_vaikutus_ansiopaivarahaan/](https://www.tyj.fi/fin/
ansiopaivaraha/paivarahan_suuruus/tyotulon_vaikutus_ansiopaivarahaan/)

Työ- ja elinkeinoministeriö, Kysymyksiä ja vastauksia omatoimisen työnhaun mal-
lista. Haettu osoitteesta: [https://tem.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-omatoimisen-tyon-
haun-velvoitteista](https://tem.fi/kysymyksiä-ja-vastauksia-omatoimisen-tyon-
haun-velvoitteista)

Työttömyysturvalaki (1290/2002). Haettu osoitteesta: [https://www.finlex.fi/fi/laki/
ajantasa/2002/20021290](https://www.finlex.fi/fi/laki/
ajantasa/2002/20021290)

UCL, Institute of Education (2017). Being on a zero-hours contract is bad for your health, new study reveals(03.10.2017). Haettu osoitteesta: <https://nextstepsstudy.org.uk/being-on-a-zero-hours-contract-is-bad-for-your-health-new-study-reveals/>

Vuorotteluvapaalaki (1305/2002). Haettu osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021305>

Yle uutiset, Kotimaa (17.11.2015). Sosiaaliturvan alikäyttö tulee meille kalliimmaksi kuin väärinkäyttö – "Moni tukeutuu mieluummin pikavippeihin". Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-8447134>

Yle uutiset, Kotimaa. (16.6.2015). Työllä pärjääminen on myytti – Suomessa on puoli miljoonaa työssäkäyvää köyhää. Haettu osoitteesta: <http://yle.fi/uutiset/3-8078329>

Yle uutiset, Kuntoutus (3.7.2017). Hanna Harrin, 36, vuosien työkokeilukierre – Lupailtiin jatkoa, vaikka uusi harjoittelija oli jo tiedossa: "Ei tehdä sulla mitään" Haettu osoitteesta:

Yle uutiset, Osa-aikatyö. (31.10.2018). Suomessa tehdään osa-aikatöitä yhä enemmän – ja yhä vastentahtoisemmin. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10484999>

Yle uutiset, Työttömyysturva (14.9.2018). Tehtailevatko työttömät jatkossa turhia työhaemuksia – Aktiivimalli kakkosen 4 keskeistä ongelmaa. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10403593>

Yle uutiset, Työttömyysturvan aktiivimalli (25.11.2018). Tilanne pahentunut entisestään: Aktiivimallin leikkuri alentanut jo 160 000 työttömän korvauksia. Työttömyysturvan aktiivimalli. Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10524820>

Yle uutiset, Työvoimakustannukset (25.8.2018). Työllistämisrahaa jäämässä 150 miljoonaa euroa yli – Miksi valtion raha ei kelpaa yrityksille?. Haettu osoitteesta: https://yle.fi/uutiset/3-10369245?utm_campaign=yneuutiset&utm_source=facebook-share&utm_medium=social

Yle uutiset, Ulosotto (19.11.2018). Jo puoli miljoonaa suomalaista ulosotossa ja määrä kasvaa – "ei tarvitse kuin yhden tuen viivästyä ja velkakierre lähtee". Haettu osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-10510762>

Yrittäjät, Työmarkkinat (9.1.2017). "Epäilty rikosnimike lienee päätoiminen yrittäjyys". Haettu osoitteesta: <https://www.yrittajat.fi/uutiset/547374-epailyty-rikosnimike-lienee-paatoiminen-yrittajyys>

9. LIITTEET

Liite 1. Menetelmäkuvaus

Sosiaalisten tulonsiirtojen vuotuisten kustannusten kartoittamiseksi tilattiin Kelasta ja Finanssivalvonnasta tiedot siivoojille, tarjoilijoille ja kokeille vuonna 2017 maksetuista sovitelluista päivärahoista (ks. alla oleva taulukko). Tietoja täydennettiin Tilastokeskuksen tuottamilla tiedoilla sovitelluista päivärahoista, yleisestä asumistuesta ja toimeentulotuesta, joita oli maksettu kyseisten ammattiryhmien työntekijöiden palkan jatkeeksi. Lisäksi tilattiin vastaavat tiedot kaikista palkansaajista samoilla rajauksilla (verrokki-ryhmä).

Tilastokeskukselta tilatuissa tiedoissa ammattikoodi ja sektoritieto poimittiin vuoden 2016 lopun tilanteesta, ja tulotiedot sekä maksetut sosiaalietuudet vuodelta 2017.¹⁴⁸ Tarkasteluun otettiin vain sellaiset henkilöt, jotka olivat työskennelleet yksityisellä sektorilla palkansaajina vuoden 2016 lopussa, eli jotka olivat tuona hetkenä olleet työllisiä. Näin oli toimittava, sillä ammattikoodit tuotetaan ainoastaan vuoden lopussa työllisinä olleille.

Pois jäivät toisin sanoen ne henkilöt, jotka olivat olleet vuoden 2016 lopussa työttömiä työnhakijoita työnhakijarekisterissä tai työvoiman ulkopuolella. Mukaan tarkasteluun saatiin toisin sanoen vain ne henkilöt, jotka olivat olleet vuoden 2016 lopussa työllisiä (jolloin ammattikoodi oli mahdollista poimia) ja olivat vuoden 2017 puolella sovitellun työttömyysetuuden turvin osa-aikaisesti työskenteleviä.¹⁴⁹

Tämä rajoite on erityisen tärkeää huomioida tuloksia tulkittaessa, sillä sen vuoksi jouduttiin jättämään pois suuri määrä sellaisia henkilöitä, jotka olisi haluttu ottaa tarkasteluun. Mikäli kyseiset henkilöt olisi saatu mukaan tarkasteluun, saattaisi yhteiskunnallinen hintalappu olla suurempi. Toisaalta samat rajaukset suoritettiin myös verrokkiryhmälle, mikä lisännee tulosten vertailukelpoisuutta keskivertopalkansaajiin nähden.

Tilastokeskuksen rajausta tarkennettiin vielä siten, että kun henkilö oli viiteajankohtana työssä, hänet päätettiin työlliseksi, vaikka hän olisikin ollut opiskelijana osan vuotta 2016. Opiskelijoiden poissulkemiseksi mukaan tarkasteluun ei kuitenkaan otettu henkilöitä, jotka olivat saaneet opintotukea vuoden 2017 aikana. Tarkastelun ulkopuolelle rajattiin myös henkilöt, joiden yrittäjätulot olivat olleet vuonna 2017 suuremmat kuin palkkatulot. Sen varmistamiseksi, että henkilöllä oli ollut edes jonkin verran palkkatuloja, poimittiin mukaan tarkasteluun vain henkilöt, joilla oli ollut vuoden 2017 aikana palkkatuloja vähintään 3600e.¹⁵⁰

148. Vuoden 2017 lopun ammatti- ja työllisyystietoja ei ollut tietojen tuottamishetkellä vielä saatavilla. Toisaalta kun tarkastellaan vuonna 2017 maksettuja etuuksia, ei vuosien 2016 ja 2017 vaihteesta poimittu työllisyystieto ole määritelmällisesti mitenkään huonompi vaihtoehto.

149. Tarkalleen ottaen mukaan otettiin henkilöt, jotka olivat saaneet tarkasteluvuonna 2017 soviteltua päivärahaa. Työnteko oli siis voinut sijoittua vuodelle 2016 (esim. joulukuun 2016), mikäli palkanmaksupäivä sijoittui vuodelle 2017 (esim. tammikuun 2017).

150. Käytännössä siis palkkatuloja on ollut edes sen verran, kuin sovitellun päivärahan suojaosaan sisältyy kuukaudessa (300e/kk).

Vertailuväestöksi poimittiin henkilöt, jotka täyttivät samat ehdot lukuun ottamatta ammattirajausta. Vertailuväestön ammattiryhmänä olivat kaikki ammattiryhmät, paitsi tarkastelun kohteeksi otetut siivous- ja ravintola-alan ammattiryhmät. Erillistä ikärajausta ei tehty.

Tilastokeskukselta tilatuissa tiedoissa tarkastelu päätettiin rajata yleisen asumistuen ja toimeentulotuen osalta ns. päähakijoihin eli heihin, jotka olivat itse toimineet myönnetyn etuuden hakijoina. Samalla tämä tarkoitti sitä, että tarkastelun ulkopuolelle jäivät sellaiset yleisen asumistuen ja toimeentulotuen saajat, joiden kotitaloudelle tai ruokakunnalle oli myönnetty kyseinen etuus, mutta jotka eivät itse olleet päähakijana etuutta haettaessa.

Kelan tilastoissa ruokakunnan elämäntilanne päätellään ruokakunnan kaikkien jäsenten tuloista pääasiallisen tulonlähteen perusteella. Esimerkiksi työssä olevaksi ruokakunnaksi tilastoituu, jos vähintään puolet ruokakunnan tuloista muodostuu työ- tai yritystuloista. Yksi ruokakunta tilastoituu vain yhteen elämäntilanneluokkaan. Tästä johtuen myös muiden elämäntilanteiden ryhmissä on työssä käyviä henkilöitä. Yksi henkilö hakee asumistuen ja se maksetaan yhteisesti koko ruokakunnalle.

Mukaan tarkasteluun otetut ammattiryhmät (ammattiluokitus 2010)

Ammattiluokka	
512	512 Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät Suunnittelevat, järjestävät, valmistelevat ja valmistavat aterioita hotelleissa, ravintoloissa ja muissa ravitsemusliikkeissä, laivoilla, matkustajajunissa jne. Tähän kuuluvat myös kotitalouksien palveluksessa työskentelevät kokit ja keittäjät. Tähän kuuluvat 51201 Kokit, keittäjät ja kylmäköt 51202 Ravintola- ja suurtaloustyöntekijät 51202 Ravintolaesimiehet ja vuoropäälliköt
513	513 Tarjoilutyöntekijät Tarjoilevat aterioita ja juoma-annoksia ravitsemusliikkeissä, yökerhoissa yms. laitoksissa ja ruokaloissa, matkustajalaivoilla ja matkustajajunissa. Tähän luokkaan voi kuulua sekä yrittäjiä että palkattua henkilökuntaa. Tähän kuuluvat: 5131 Tarjoilijat 5132 Baarimestarit
941	941 Avustavat keittiö- ja ruokatyöntekijät Valmistelevat ja valmistavat tilauksesta suppeaa valikoimaa esivalmistettuja aterioita tai juomia, siivoavat pöytiä ja keittiöalueita ja pesevät astioita. Tähän kuuluu: - 9411 Pikaruokatyöntekijät - 9412 Avustavat keittiötyöntekijät
91121	91121 Toimistosiiivoajat ym. Siivoavat huoneita ja sosiaalitiloja toimistoissa, myymälöissä ym. Imuroivat, pyyhkivät pölyt ja pesevät sovitut kohteet, kuten lattiat, työpöydät, ikkunalaudat ja portaat.
91122	91122 Hotellisiiivoajat Siivoavat huoneita ja kylpyhuoneita, sijaavat vuoteita ja vaihtavat vuodevaatteita ja pyyhkeitä. Huolettavat kylpyhuoneiden tarvikkeista, kuten pyyhkeistä, saippuista, wc- ym. papereista.
91129	91129 Muut muualla luokittelemattomat siivoajat Tähän 5-numerotason ryhmään luokitellaan sellaiset siivoajat, joita ei ole luokiteltu muualle 4-numerotason luokkaan 9112. Ryhmään luetaan esimerkiksi rakennussiiivoajat, jotka siivoavat rakennustyömaiden työskentelypaikat ja kulkuväylät, teollisuustilojen siivoajat ja erilaisten kulkuvälineiden, kuten junien ja laivojen, siivoajat.

**Palvelualojen
ammattiliitto**
Servicefacket